

Timo Tukiainen

Opettajien oikeudet, oikeuttamisperusteet ja toimivaltuudet häiriö- ja väkivaltilanteissa

Opinnäytetyö

Liiketalouden ammattikorkeakoulututkinto
Tradenomikoulutus, turvallisuusala

2024

**Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu**

Tutkintonimike	Tradenomi, turvallisuusala
Tekijä/Tekijät	Timo Tukiainen
Työn nimi	Opettajien oikeudet ja toimivaltuudet häiriö- ja väkivaltatilanteissa
Toimeksiantaja	Joensuun kaupunki
Vuosi	2024
Sivut	49 sivua, liitteitä 1 sivu
Työn ohjaaja(t)	Jyrki Haapala, Ville Leinonen

TIIVISTELMÄ

Opettajat kohtaavat työssään erilaisia häiriö- ja väkivaltatilanteita, joihin heillä ei ole välttämättä riittävää tietoa lain sallimista oikeuttamisperusteista tai toimenpiteistä. Kyseiset tilanteet ovat valtakunnallisesti lisääntymässä ja viime aikoina tapahtuneet kouluväkivallanteet ovat nostaneet oppilaitosturvallisuuden jälleen puheenaiheeksi. Opinnäytetyön tarkoituksena on lisätä opettajien ja oppilaiden tietoisuutta opettajien oikeuksista, toimenpiteistä ja oikeuttamisperusteista erilaisissa häiriö- väkivaltatilanteissa käyttäen apuna lainsäädäntöä sekä aihetta käsitteleviä tutkimuksia ja ohjeistuksia. Opinnäytetyöhön perustuen on laadittu sähköinen koulutusmateriaali, jota käytetään toimeksiantajana toimineen Joensuun kaupungin opettajien koulutuksissa. Opinnäytetyössä ja koulutusmateriaalissa tarjotaan myös kehittämisehdotuksia toimeksiantajalle erilaisten häiriötilanteiden ennaltaehkäisemistä varten.

Viitekehys opinnäytetyölle muodostuu kahdesta eri osuudesta. Ensiksi käsitellään aihetta kirjallisuuskatsauksen muodossa, jossa vertaillaan lainsäädäntöä aiempiin tutkimuksiin ja tässä osuudessa vertailen myös Ruotsin ja Suomen koululainsäädäntöä sekä häiriö- ja väkivaltatilanteita. Toisessa osiossa käsitelen opettajien oikeuksia, lain sallimia toimenpiteitä ja oikeuttamisperusteita eri lakeihin perustuvalla tutkimuksella.

Opinnäytetyö on toteutettu laadullisena tutkimuksena, josta lopputuloksena syntynyt sähköinen koulutusmateriaali on koottu narratiivisesta kirjallisuuskatsauksesta sekä lakeihin perustuvasta tutkimuksesta. Kerättyä aikaisempaa tutkimusaineistoa on vertailtu voimassa olevaan lainsäädäntöön ja tästä saatuja havaintoja on käytetty pohjana koulutusmateriaalille.

Opinnäytetyö vastasi tutkimuskysymyksiini ja saavutin sille asetetut tavoitteet. Joensuun kaupungin opettajille suunnatun koulutusmateriaalin avulla oppilaitosten ennaltaehkäisyä häiriö- ja väkivaltatilanteiden varalle voidaan parantaa ratkaisevasti lakeihin perustuvan tutkimuksen ja siitä saadun koulutusmateriaalin avulla. Tutkimuksen tulokset ja koulutusmateriaali tarjoavat opettajille, aamu- ja iltapäiväkerhojen ohjaajille sekä koulun muulle henkilökunnalle tietoa heidän ja heidän oppilaidensa sekä ohjattaviensa lasten oikeuksista ja velvollisuuksista sekä antaa lain sallimat oikeuttamisperusteet erilaisissa häiriö- ja väkivaltatilanteissa käytettävien toimenpiteiden varalle.

Asiasanat: kouluväkivalta, opettajien oikeudet, oppilaiden oikeudet, häiriötilanteet, oppilaitosturvallisuus, kiusaaminen

Degree title	Degree Programme in Business Management, safety and security
Author (authors)	Timo Tukiainen
Thesis title	Teachers rights and competences in case of disturbance and violence situations
Commissioned by	Joensuu kaupunki
Time	2024
Pages	49 pages, 1 page of appendices
Supervisor	Jyrki Haapala, Ville Leinonen

ABSTRACT

Teachers are confronted with a variety of disruptive and violent situations in their work, for which they may not have sufficient knowledge of the justifications or remedies allowed by law. These situations are on the rise nationwide and the recent incidents of school violence have brought school safety back on the agenda. The aim of this thesis is to raise awareness among teachers and students of teachers' rights, measures, and justifications in various situations of disruptive violence, using legislation, studies and guidelines on the subject. The thesis is supported by an electronic training material, which is used in the training of teachers in the city of Joensuu. The thesis and the training material also offer development proposals for the employer to prevent various disruptive situations.

The framework for the thesis consists of two different theoretical parts, firstly I will discuss the topic in the form of a literature review, where I will compare the legislation with previous studies and in this part I will also compare the Swedish and Finnish school legislation and the incidents of disruption and violence. In the second part, I discuss the rights of teachers, the measures allowed by law and the justification of the law through a study based on different laws.

The thesis has been carried out as a qualitative study, of which the resulting electronic training material has been compiled from a narrative literature review and research based on laws. The collected previous research material has been compared to the current legislation and the findings from this have been used as a basis for the training material.

My thesis answered my research questions, and I achieved the objectives set for it. With the help of the training material for teachers in the city of Joensuu, the prevention of disturbances and violent situations in educational institutions can be decisively improved through research based on laws and the resulting school material. The results of the study and the training material will provide teachers, morning and afternoon club leaders and other school staff with information about their rights and responsibilities and those of their pupils and the children they supervise, as well as the legal justification for acting in the event of different types of disruptive and violent situations.

Keywords: school violence, teachers' rights, pupils' rights, disruptive incidents, school safety, bullying.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	TUTKIMUSMENETELMÄT JA AINEISTONHANKINTA	7
3	NARRATIIVINEN KIRJALLISUUSKATSAUS	8
4	OPPILAIEN JA OPETTAJIEN OIKEUDET JA VELVOLLISUUDET	14
4.1	Opetussuunnitelma	14
4.2	Työrauha	15
4.3	Oppilaan oikeudet ja velvollisuudet.....	15
4.4	Opettajien oikeudet ja velvollisuudet.....	16
4.5	Opettajien toimintaa ohjaavat säädökset.....	17
4.6	Julkisen vallan käyttö opettajan ammatissa.....	18
5	OPETTAJIEN KOHTAAMAT HÄIRIÖ- JA VÄKIVALTATILANTEET	19
5.1	Häiriö- ja väkivaltatilanteen tunnistaminen.....	19
5.2	Häiriötilanteet.....	20
5.3	Väkivalta	21
5.4	Oikeuttamisperusteet.....	23
5.5	Toimivaltuudet	25
5.5.1	Häiritsevän tai turvallisuutta vaarantavan oppilaan poistaminen.....	25
5.5.2	Oikeus ottaa haltuun vaarallisia esineitä tai aineita	26
5.5.3	Oikeus tarkastaa oppilaan tavarat	27
5.5.4	Voimakeinojen käyttö.....	29
5.5.5	Fyysinen rajoittaminen.....	31
5.5.6	Yleinen kiinniotto-oikeus	32
5.5.7	Hätävarjelu.....	33
5.6	Kurinpäälliset toimet.....	34
5.7	Kasvatuskeskustelu	35
5.8	Opettajien valmiudet käsitellä häiriö- ja väkivaltatilanteita	35
6	TULOKSET.....	36

7	KOULUTUSMATERIAALIN LAADINTA.....	38
8	POHDINTA.....	38
8.1	Johtopäätökset	38
8.2	Kehittämisehdotukset	40
8.3	Luotettavuuden arviointi.....	42
9	LOPUKSI	44
	LÄHTEET.....	49
	KUVALUETTELO	53

1 JOHDANTO

Toimeksiantajana tutkimuksella on Joensuun kaupunki, jonka kahdessakymmenessä yhdessä alakoulussa, neljässä yhtenäiskoulussa ja kolmessa yläkoulussa sekä näiden lisäksi ala- ja yläkouluopetusta tarjoavissa normaalikoulussa, Itä-Suoman suomalais-venäläisessä koulussa ja steinerkoulussa työskentelee lukuisia opettajia, jotka mahdollisesti kohtaavat työssään häiriö- ja väkivaltatilanteita. Opinnäytetyöni ohjaajana toimii Joensuun kaupungin valmius- ja turvallisuuspäällikkö Ville Leinonen. Joensuun kaupungilla suorittamani syventävän harjoitteluni aikana käymissämme keskusteluissa kävi ilmi, että opinnäytetyöni kaltaiselle tutkimukselle ja sen pohjalta laaditulle koulutusmateriaalille olisi tarvetta, koska Joensuun kaupungin kouluissa erilaisia häiriö- ja väkivaltatilanteita on päivittäin.

Tutkimuksen tarkoituksena on kartoittaa ja luoda koulutusmateriaali opettajien työssään kohtaamien häiriö- ja väkivaltatilanteiden varalle. Opettajien työssään kohtaamat häiriö- ja väkivaltatilanteet ovat lisääntyneet valtakunnallisesti, eikä heillä ole välttämättä tietoa omista oikeuksistaan tai toimivaltuuksistaan kyseisiin tilanteisiin. Opinnäytetyön tavoitteena on avata opettajien toimivaltuuksia sekä oikeuksia ja oikeuttamisperusteita erilaisiin häiriö- ja väkivaltatilanteisiin lain sallimissa rajoissa. Joensuun kaupungin kouluissa on perusopetuksen lisäksi myös aamu- ja iltapäiväkerhotoimintaa, jossa häiriötilanteita esiintyy toimeksiantajan mukaan etenkin iltapäivisin, lasten ollessa väsyneitä koulupäivän jälkeen ja näissä tapauksissa toimenpiteet tilanteiden ratkaisemiseksi ovat epäselviä kerho-ohjaajien osalta. Vaikka kerhotoiminta on perusopetuslain säätelemää toimintaa, on häiriö- ja väkivaltatilanteiden ratkaiseminen perusopetuslain ulkopuolella ja näissä tapauksissa toiminnan tulee nojata rikoslakiin. Koulujen muun henkilökunnan osalta opinnäytetyössä sekä koulutusmateriaalissa käydään oikeudet ja oikeuttamisperusteet läpi rikos- ja pakkokeinolain osalta, jotka pätevät esimerkiksi kuraattoreiden ja vahtimestareiden toimintaan edellä mainituissa tilanteissa.

Teoriaosuudessa käsittelen lainsäädännön antamia oikeuksia häiriö- ja väkivaltatilanteiden varalle ja vertailukohteeksi olen ottanut Ruotsin koululain (Skollag 2010:800), jota vertaan Suomen perusopetuslakiin 21.8.1998/628. Lisäksi tutkimuksessa avataan opettajien toimivaltuuksia ja

oikeuttamisperusteita erilaisiin häiriö- ja väkivaltatilanteisiin sekä Suomessa että Ruotsissa ja tarkastellaan myös aihetta sivuten Suomen aamu- ja iltapäiväkerhojen ohjaajien oikeuksia sekä toimivaltuuksia, aamu- ja iltapäiväkerhotoiminnan kuuluessa perusopetuslain piiriin, ohjaajien toimivaltuuksien rajoituksessa perusopetuslain ulkopuolelle.

Tutkimuksessa painottuu lakisääteisyys ja lakitekstin avaaminen koulutusmateriaalissa pyrkii kirjallisuudesta ja eri oikeusasteiden päätöksistä saatujen esimerkkien avulla tuomaan esille opettajien oikeudet, toimivaltuudet ja oikeuttamisperusteet helposti sisäistettävässä muodossa niin, että itsenäinen lain tulkinta jää koulutusmateriaalin käyttäjältä vähäiseksi.

Teoriaosuuden pohjalta saadusta tiedosta laaditaan yhtenäinen koulutuspaketti, jossa oikeudet, toimivaltuudet ja oikeuttamisperusteet avataan esimerkkien avulla ja tämän jälkeen valmis koulutusmateriaali luovutetaan toimeksiantajan käyttöön.

2 TUTKIMUSMENETELMÄT JA AINEISTONHANKINTA

Kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä on kurinalainen menetelmä, jonka tarkoituksena pyrkiä luotettavuuteen, yleistettävyyteen ja pätevyyteen ja joka määrittellään alkuperäistutkimusten tutkimistavaksi, ja sen tarkoituksena on tiivistää aiheen alkuperäistutkimuksissa olemassa oleva tieto ja tehdä ennalta asetetun tutkimuskysymyksen johtopäätökset kirjallisuuskatsauksen perusteella (Viikka 2023, 10).

Tutkimusmenetelmänä opinnäytetyössä käytettiin narratiivista kirjallisuuskatsausta, josta koottua tietoa apuna käyttäen saatiin laadittua koulutuspakettiin tarvittavien opettajien oikeuksiin, toimivaltuuksiin ja oikeuttamisperusteisiin perustuva materiaali. Aineistoa aiheesta löytyy erittäin runsaasti ja pääasiallisesti opinnäytetyön aineisto koostuu eri alojen opinnäytetöistä, pro gradu -tutkimuksista, kirjoista, lainsäädännöstä sekä aikaisemmista ohjeistuksista. Kuitenkaan saatavilla ei ole aikaisemmin laadittua koulutusmateriaalia edellä mainittuihin kriteereihin perustuen, joten haasteeksi muodostuu laatia kattava koulutusmateriaali, joka perustuu esimerkkitapausten kautta käytäviin, jo aikaisemmin mainittuihin opettajan oikeuksiin, toimivaltuuksiin ja oikeuttamisperusteisiin.

Tämä opinnäytetyö on toiminnallinen tutkimus, jossa tutkimusmenetelmänä käytetään narratiivista kirjallisuuskatsausta sekä teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä. Näiden tutkimusmenetelmien pohjalta saatujen tulosten perusteella luodaan Joensuun kaupungin toimeksiannosta sähköinen koulutusmateriaali ensisijaisesti Joensuun kouluissa työskentelevien opettajien käyttöön.

Tutkimuskysymyksinä opinnäytetyössä esitetään, mitä lain sallimia oikeuksia, toimivaltuuksia ja oikeuttamisperusteita opettajilla tai opettajan ammattiin valmistuvilla on häiriö- ja väkivaltatilanteiden varalle, mitkä lait koskevat aamu- ja iltapäiväkerhotoiminnan ohjaajia sekä muuta koulun henkilökuntaa kyseisissä tilanteissa sekä kuinka heidän tietoisuuttaan lain sallimista oikeuksista voitaisiin kyseisten tilanteiden osalta lisätä. Ongelmaksi opinnäytetyössä muodostui materiaalin runsas saatavuus, jolloin lähteiden määrä saturoi tutkimuskysymyksen erittäin nopeasti ja tutkimukseen valittavien lähteiden valinta vaikeutui.

Tutkimusmenetelmänä tutkimuksessa on käytetty kirjallisuuskatsausta, sillä haastatteluissa ja Webropol-kyselyissä riskinä on haastateltavien tunteiden esiintulo haastattelu- tai lomakekyselytilanteessa, jolloin tulokset eivät ole todenmukaisia. Näin ollen pelkän kirjallisuuskatsauksen tulosten arvioinnilla saa pelkkiin faktoihin perustuvia tilanteita, jotka edesauttavat opinnäytetyön laatimista todenmukaisesti.

3 NARRATIIVINEN KIRJALLISUUSKATSAUS

Kirjallisuuskatsausta laadittaessa tutkimusongelmaksi muodostui hyvin nopeasti lähteiden runsaus ja tutkimuskysymykseen löytyi hyvin nopeasti aikaisemmin tutkittua ja vertaisarvioitua tietoa sekä suoria vastauksia useista lähteistä. Oppilaan oikeuksia ja velvollisuuksia käsiteltiin lukuisissa lähteissä ja yhteisenä tekijänä kaikissa oli perusopetuslain 35. §:n mukainen määritelmä oppilaan oppivelvollisuudesta, jonka mukaan oppilaan on osallistuttava opetukseen, ellei hänelle ole tilapäisesti myönnetty siitä vapautusta, sekä hänen tulee suorittaa tehtävänsä tunnollisesti ja huolellisesti (Rikander 2021, 197; Perusopetuslaki 35. §; Hakalehto-Wainio 2012, 90).

Oppilaiden oikeuksista miltei kaikissa lähteissä mainittiin oppilaiden perusoikeudet sekä oppilaan velvollisuudet. Ruotsin koululaki määrittää oppilaiden oikeudet ja velvollisuudet jopa tarkemmin kuin Suomen perusopetuslaki (Perusopetuslaki 26.§ - 26. a §; Skollag 2010:800, 7 luku 2.§.) Suomessa oppivelvollisuudesta säädetään oppivelvollisuuslaissa ja oppivelvollisuuden ikäraja on laissa säädetty alkamaan sinä vuonna, kun lapsi täyttää seitsemän vuotta ja hänen oppivelvollisuutensa päättyy oppivelvollisen täytettyä 18 vuotta tai kun oppivelvollinen on suorittanut ylioppilastutkinnosta annetussa tai ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa tarkoitetun tutkinnon (Oppivelvollisuuslaki 2.§). Ruotsissa oppivelvollisuus alkaa kuuden vuoden iässä ja päättyy 10. lukuvuoden kevätlukukauden lopussa (Skollag 2010:800 10.§; Stensson 2023, 10). Oppilaan oikeuksia tarkastellessa kirjallisuuskatsauksessa havaittiin, että oppilaiden oikeuksia määrittää vahvasti heidän oppilaan roolinsa, joka rajoittuu opetustilanteisiin ja koulupäivien keston. Esimerkiksi aamu- ja iltapäiväkerhotoiminnassa tapahtuneisiin häiriö- ja väkivaltatilanteisiin puuttumisen mahdollisuuksissa tulee ottaa huomioon, että tänä aikana kerholaiset eivät ole oppilaan roolissa, jolloin he jäävät kurinpidollisesti perusopetuslain ulkopuolelle (Opetushallitus 2011, 5; Perusopetuslaki 36.§.) Kerhotoiminnassa kurinpitotoimet ovat perusopetuslain ulkopuolella, jolloin kerhon ohjaaja ei ole opettajan virkatehtävässä tai ohjaajana toimii koulun ulkopuolelta hankittu kerho-ohjaaja. Näin ollen tapahtuneet häiriö- ja väkivaltatilanteet tulee kerhon ohjaajan ratkaista rikoslain hätävarjelua koskevan 4. luvun, 4.§:n, pakkotilaa koskevan 2 luvun 2.§:n sekä voimakeinojen käyttöä käsittelevän 2. luvun 6.§:n mukaisesti, vähimmän haitan periaatetta noudattaen (Rikoslaki 39/1889; Pakkokeinolakia 806/2011 3.§.)

Lainsäädännössä ei mainita työrauhaa käsitteenä, vaikka se on edellytyksenä oppimiselle ja keskittymiselle sekä sillä on vaikutusta kouluympäristön viihtyvyyteen. Kuitenkin useissa muissa lähteissä nostettiin esille työrauhan tärkeys esimerkiksi kouluväkivallan ja kiusaamisen ennaltaehkäisyssä (Karlsson & Kaunisto 2020, 39; Hakola 2013, 9; Hakalehto-Wainio 2012, 96–97; Miettinen 2017, 19; Opetushallitus 2014, 26; HE 66/2013 vp, 6.)

Kirjallisuuskatsauksessa erääksi työrauhan säilyttämisen sekä häiriö- ja väkivaltatilanteiden ehkäisyn keinoksi nousivat koulujen järjestyssäännöt. Järjestyssääntöjä laaditaan aina esiopetuksesta lukioon ja ammatillisiin

oppilaitoksiin saakka ja ne ovat koulukohtaisia. Järjestyssäännöt laaditaan edistämään koulun sisäistä järjestystä, opiskelun esteetöntä sujumista sekä turvallisuutta ja viihtyisyyttä kouluyhteisössä (Opetushallitus 2016, 5; Julin & Rumpu 2018, 73). Muun muassa Miettinen (2017) toteaa opinnäytetyössään, että opetushallitus on julkaissut eduskunnan sivistysvaliokunnan kunnille laatiman ohjeellisen järjestyssääntömallin, jota noudattamalla jokainen kunta pystyy luomaan koulukohtaiset järjestyssäännöt nimenomaisiin opetuspaikkoihin. Opetushallituksen ohjeessa mainitaan, että *kouluille tulee laatia opetussuunnitelman yhteydessä suunnitelma oppilaiden väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä suojaamiseksi sekä kurinpitokeinojen ja perusopetuksessa kasvatuskeskustelun käyttämisestä ja niihin liittyvistä menettelytavoista* (Opetushallitus 2016, 5).

Puuttuminen oppilaiden perusoikeuksiin on mahdollista ainoastaan lain nojalla ja järjestyssääntöjen tarkoituksena on tarkentaa lainsäädännön tarpeellisia määräyksiä liittyen koulun viihtyvyyteen, turvallisuuteen sekä käytännön järjestelyihin ja asianmukaiseen käyttäytymiseen, mutta järjestyssäännöt eivät saa poiketa lainsäädännön ehdottomista säännöksistä. Säännöt voidaan halutessa kirjoittaa sitoumusmuotoon ja velvoittavien kohtien tulee käydä selkeästi ilmi laaditusta tekstistä sekä säännöt tulee kirjoittaa välttämällä suosituksia, sillä oppilaat eivät käsitä suosituksia ehdottomiksi määräyksiksi (Opetushallitus 2016,5).

Opinnäytetyössään Klemola ja Saastamoinen (2022) toteavat, että koulukiusaaminen ja kouluväkivalta käsitteinä sisältää erilaisia määritelmiä, joissa kyseiset termit erotellaan erillisiksi, omiksi ilmiöikseen ja osassa määritelmiä kyseiset termit tarkoittavat samaa asiaa. Kiusaaminen nähdään yhtenä ilmiönä väkivallan sisällä, kiusaamisen ollessa pitkään jatkunutta, harkittua toimintaa, kun taas kouluväkivalta voi olla satunnaista tai kertaluontoista, jääden perinteisen kiusaamisen määritelmän ulkopuolelle (Klemola & Saastamoinen 2022, 14–15). Julin & Rumpu (2018, 132) eivät määrittele tutkimuksessaan kouluväkivaltaa erikseen, vaan käsittelevät esimerkiksi kiusaamista ja väkivaltilanteita häiriö- ja ongelmatilanteina, joissa esiintyy myös väkivaltaa.

Opettajien kohtaamat häiriö- ja väkivaltilanteet kuvailtiin pääasiallisesti melko tarkasti miltei jokaisessa lähteessä, ja nämä tilanteet ovat myös Ruotsissa hyvin samankaltaisia kuin Suomessa. Opettajiin kohdistetaan

molemmissa maissa erilaisten opetustilannetta häiritsevien toimien lisäksi sekä suullista että fyysistä väkivaltaa, jälkimmäisen ollessa pahimmillaan pahoinpitelyyn verrattavaa (Terzoudi 2020, 9–10). Lähteissä mainittiin henkisen väkivallan tunnusmerkistön täyttävä haukkuminen ja nimittely sekä perättömien tietojen levittäminen ja aiheettomat syytökset. Näiden lisäksi myös epäasiallista kohtelua ja ammattitaidon kyseenalaistamista ja nöyryyttämistä ilmeni useissa tutkimuksissa. Verrattuna Ruotsissa ilmenneisiin tapauksiin, samankaltaisuus molemmissa maissa tapahtuviin henkisen väkivallan tapauksiin on huomattava (Veteläinen 2018, 66–68; Karlsson & Kaunisto 2020, 40; Terzoudi 2020, 9–11). Kouluissa aiheutuneita häiriö- ja väkivaltatilanteita käsiteltiin lähteissä laajasti ja osassa lähteitä myös häiriköinti luettiin väkivallaksi (Tiihonen 2022, 4; Karlsson & Kaunisto 2022, 48; Lahtela & Mattila 2021, 14; Hakola 2013, 13). Oppilaiden aiheuttamat häiriötilanteet ovat yleensä oppitunnilla häiriköintiä, mutta häirintää voi tapahtua oppituntien ulkopuolella muuallakin kuin sisätiloissa. Ruotsissa tilanteet ovat hyvin samankaltaisia kuten Suomessa ja esimerkiksi Terzoudi (2020, 19) toteaa tutkimuksessaan Ruotsin koulujen oppitunneilla tapahtuvan häirinnän olevan laajempi ongelma, ei pelkästään opetuksen sujuvuuden ja hyvän oppimiskokemuksen kannalta, vaan myös oppimistulokset ja koulun maine kärsivät häiriköinnistä.

Pitkäkestoisilla ja toistuvilla työrauhahäiriöillä on vaikutusta tasapainoistenkin oppilaiden oirehtimiseen. Työrauhahäiriöt ovat käyttäytymistä, joka määritellään häirinnäksi opettajaa kohtaan tai loukkaa toisten opiskeluoikeutta, aiheuttaa psykologista tai fyysistä uhkaa tai tuhoaa ympäristöä (Hakalehto-Wainio 2012, 161; HE 66/2013 vp, 7). Työrauhan säilyttäminen ja luokanhallinta ovat suuri osa opettajien voimavaroja ja opetukseen tarkoitettua aikaa kuluttavia tekijöitä, ja sillä on suora vaikutus opettajien työnkuvaan. Työrauhan säilyminen ei ole yksinomaan opettajien tehtävä, vaan sen ylläpitäminen on koko koulu-yhteisön vastuulla aina oppilaista rehtoriin (Miettinen 2017, 19–20; HE 66/2013 vp, 5). Lähteissä ei laajemmalti kuvata häirinnäksi luokiteltavaa käyttäytymistä, mutta työturvallisuuslain 738/2002 mukaan häirinnäksi luokiteltavaa on sellainen kohtelu, josta on mahdollisesti haittaa tai vaaraa yksilön terveydelle tai turvallisuudelle sekä se on jatkuvaa ja järjestelmällistä kielteistä toimintaa tai käyttäytymistä. Häirinnän ja epäasiallisen kohtelun tunnusmerkistön täyttävät muun muassa mustamaalaaminen, loukkaaminen, uhkailu, huutaminen, syrjintä esimerkiksi henkilön terveydentilan, iän, sukupuolen tai

seksuaalisen suuntautumisen vuoksi (Golnick & Ilves 2021, 18; Työturvallisuuslaki 738/2002, 28.§).

Häiriötilanteita kuvailtiin useissa lähteissä lähinnä oppitunneilla häiriötilanteiksi tapahtuvaksi haukkumiseksi, nimittelyksi, pilkkaamiseksi, herjaamiseksi, hävyttömiksi tai asiattomiksi kommentteiksi, nenäkkyudeksi tai yhteistyöstä kieltäytymiseksi ja nämä häiriötilanteet kuitenkin luokitellaan vähäisiksi (Kauppi 2006, 26; Veteläinen 2018, 66; Julin & Rumpu 2018). Julin & Rumpu (2018, 115) luokittelevat tutkimuksessaan myös muun muassa oppitunnille myöhässä saapumisen, opetuksessa tarvittavien välineiden puuttumisen, oppilaiden yhtäaikaisen puhumisen, tablettien ja matkapuhelinten käytön sekä tavaroiden heittelyn häiriötilanteiksi. Vakavampina häiriötilanteina lähteissä mainittiin muiden muassa myös oppilaiden tavaroihin kohdistetun ilkivallan ja varastamisen sekä oppilaiden keskinäisen kiusaamisen verkossa, sosiaalisessa mediassa tai viestipalveluissa ja kouluun kohdistetun ilkivallan sekä koulun omaisuuden varastamisen (Francke ym. 2017, 7; Julin & Rumpu 2018, 133–135).

Kiusaaminen luokitellaan kouluväkivallaksi, vaikka monessa lähteessä kiusaamista käsitelläänkin erillisenä ilmiönä. Kiusaaminen täyttää kuitenkin sekä fyysisen, että henkisen väkivallan tunnusmerkistön ja näin ollen sitä tulisi käsitellä yhtenä kouluväkivallan muotona, joka sisältää myös sähköisissä viestimissä tapahtuvan kiusaamisen (Hamarus 2012, 38; Julin & Rumpu 2018, 164; Krook & Munstehjelm 2014, 14)

Lähteissä painotettiin, että jokaisella opetukseen osallistuvalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön, eikä kouluun saa näin ollen tuoda tai pitää työpäivän aikana hallussaan sellaisia esineitä tai aineita, joiden hallussapito on laissa kielletty, tai jolla voidaan vaarantaa oma tai toisten turvallisuus tai joka erityisesti soveltuu omaisuuden vahingoittamiseen ja jonka hallussapidolle ei ole pätevää syytä (Perusopetuslaki 29.§; Väisänen 2021, 15;). Opettajien oikeuksia ja toimivaltuuksia tarkastellessa, Suomen perusopetuslaki antaa opettajalle oikeudet ja toimivaltuudet puuttua häirintään ja väkivaltaan useilla keinoilla, joista yleisimmät puuttumis- ja kurinpitotoimet ovat kasvatuskeskustelu, opetustilasta poistaminen ja jälki-istunto (Perusopetuslaki 35. a § - 36. g §; Julin & Rumpu 2018, 194; Hakola 2013, 12; Poutala 2010, 44).

Ruotsin koululaki (Skollag 2010:800) määrittelee kurinpitotoimet laajemmin

kuin Suomen perusopetuslaki ja kyseinen lainsäädäntö sisältää pykäläiä, joilla määritetään tarkemmin opettajien oikeudet, toimivaltuudet ja oikeuttamisperusteet häiriö- ja väkivaltatilanteiden varalle. Laissa annetaan määräyksiä ja oikeuksia muun muassa työrauhaa, mobiililaitteiden käyttöä, järjestyssääntöjä ja kurinpitotoimia koskevilla pykälillä sekä toimenpiteet väkivaltaista kohtelua vastaan (Skollag 800:2010, 5–6 kap.).

Lähteissä käsitellyjä häiriö- ja väkivaltatilanteita tarkastellessa esiin nousivat häiriötilanteista ensisijaisesti oppitunneilla erilainen häiriön aiheuttaminen, muun muassa opettajien kiusaaminen, epäasiallinen kielenkäyttö, päälle puhuminen ja työrauhan tarkoituksellinen häiritseminen (Francke ym. 2017, 7; Veteläinen 2018, 66; Karlsson & Kaunisto 2020, 40; Kauppi 2006, 22-24; Miettinen 2017, 19).

Väkivaltatilanteista eniten esille nousseita tilanteita ovat oppilaiden välisiin riitatilanteisiin puuttuminen, jolloin opettajaa kohtaan kohdistui väkivaltaa tai oppilas jätti noudattamatta annettuja ohjeita ja käsitti opettajan antaman palautteen moittimiseksi, jolloin tunnereaktiot koettiin voimakkaina. Lisäksi tavaroiden heittäilyä, tönimistä, potkimista, lyömistä sekä väkivallalla uhkailua ja jopa jonkin aseiden tai välineiden avulla suoritettua uhkailua esiintyy paljon (Karlsson & Kaunisto 2020, 41; Lahtela & Mattila 2021; 37–39).

Ruotsissa jakauma eri häiriöiden ja väkivallan osalta on käytetyn tutkimustiedon nojalla hyvin samankaltaista kuin Suomessa, mutta silmiinpistäväänä poikkeuksena Ruotsissa oppilaiden välinen väkivalta on raaempaa kuin Suomessa. Kouluväkivaltatapauksista tuomittuja 15–17-vuotiaita nuoria oli vuosien 1984 ja 2009 välisenä aikana 22 kappaletta, kaikkiaan 3 % kaikista rekisteröidyistä 700 väkivaltatapauksesta (Estrada ym. 2009, 27). Vuosien 2012 ja 2017 välisenä aikana väkivaltatapaukset olivat nousseet 129 % (DotLive 2021, 3).

Opettajien toimivaltuuksia ja oikeuttamisperusteita erilaisiin häiriö- ja väkivaltatapauksiin on kirjallisuudessa käsitelty pääasiallisesti melko pintapuolisesti, mutta joitakin esimerkkeihin perustuvaa tutkimusta aiheesta on tehty. Muun muassa Hopia & Huvinen (2021, 9–10) tuovat esille opettajien toimivaltuudet perusopetus- sekä poliisilakiin vedoten, käyden toimenpiteiden

oikeuttamisperusteita, ennaltaehkäisyä sekä vertailevat opettajien ja poliisien toimivaltuuksien sekä oikeuttamisperusteiden eroja. Väisänen (2021, 3) käsittelee tutkimuksessaan opettajien oikeuksia voimankäyttöön ja eritoten kiinnipitotilanteisiin, jota ei ole perusopetuslaissa ohjeistettu ja joka on ollut useasti julkisuudessa, pohdittaessa voimakeinojen käyttöoikeutta ja kuinka oikeutetuja ne ovat olleet vallinneeseen tilanteeseen nähden. Muissa lähteissä on havaittavissa, ettei opettajankoulutuksessa käydä häiriö- ja väkivaltatilanteita niin, että valmistuvilla opettajilla olisi lain tuomia valmiuksia toimia kyseisissä tilanteissa ja kyseisiä tilanteita ei käydä riittävän selkeästi opettajan koulutuksessa läpi. Näin ollen opettajilla ei ole selkeätä tietoa toimivaltuuksistaan tai oikeuttamisperusteista kohdatessaan häiriö- tai väkivaltatilanteita (Jääskeläinen 2022, 47–58; Kiiski 2022,35; Karlsson & Kaunisto 2020, 62; Lahtela & Mattila 2021, 50; Väisänen 2022, 11).

Ruotsissa tilanne on melko samankaltainen, vaikka koululaki antaa selkeät ohjeet ja oikeuttamisperusteet tilanteiden ratkaisemiseksi (Skollag 800:2010, 5–6 kap.). Opettajat kokevat naapurimaassamme samankaltaisia tilanteita ja yleisimpiä esiin tulleita tapauksia ovat oppitunnilla häiriköinti, nimittely, ammattitaidon kyseenalaistaminen, sekä fyysinen väkivalta, joka kohdistuu Suomessa tapahtuneisiin tilanteisiin verrattuna enemmän suoraan opettajiin (Terzoudi 2020, 9; Njicha 2023, 27).

4 OPPILAIKEN JA OPETTAJIEN OIKEUDET JA VELVOLLISUUDET

4.1 Opetussuunnitelma

Opetussuunnitelma on lain vaatima suunnitelma, joka laaditaan perusopetuslaissa määriteltyä opetusta varten ja suunnitelma tulee laatia erikseen suomen-, ruotsin- ja saamenkielistä sekä muulla kielellä annettavaa opetusta varten (Perusopetuslaki 4. luku 14.§).

Perusopetuksella luodaan perusta oppilaiden yleissivistykselle ja kunta on velvoitettu järjestämään perusopetusta kunnan alueella asuville oppivelvollisuusikäisille (Opetushallitus 2014, 6). Opetuksen ja toimintakulttuurin perustan muodostavat eri osa-alueiden tavoitteet ja sisällöt, jotka liittyvät yhteen ja muodostavat näin ollen opetuksen ja kasvatuksen kokonaisuuden, jota kutsutaan perusopetuksiksi (Opetushallitus 2014, 1). Opetussuunnitelman

perusteiden tehtävänä on koulutyön ja opetuksen järjestämisen ohjaaminen sekä yhdenvertaisen ja yhtenäisen perusopetuksen toteutuminen. Opetussuunnitelman perusteet on laadittu perusopetuslain ja -asetuksen sekä tavoitteita ja tuntijakoa määräävän valtioneuvoston asetuksen mukaan (Opetushallitus 2024).

4.2 Työrauha

Perusopetuslaki 29.§ määrittelee oikeuden turvalliseen opiskeluympäristöön, jonka saavuttamiseksi opetuksen järjestäjän tulee hyväksyä järjestyssäännöt tai antaa muut koulussa tai muussa opetuksen järjestämipaikassa sovellettavat järjestysmääräykset. Järjestyssääntöjen ja -määräysten tarkoituksena on edistää koulun sisäistä järjestystä, opiskelun esteetöntä sujumista sekä koulu-yhteisön turvallisuutta ja viihtyisyyttä (Perusopetuslaki 29.§).

4.3 Oppilaan oikeudet ja velvollisuudet

Yhdistyneiden Kansakuntien laatima lasten oikeuksien sopimus määrittää kaikille alle 18-vuotiaille erityisiä oikeuksia, joihin kuuluvat muun muassa aikuisten velvollisuus suojella ja kohdella arvostavasti kaikissa tilanteissa. Opetussuunnitelman tulee sisältää olennainen tieto perusoikeuksista ja -vapauksista, ihmisoikeuksista sekä etenkin lasten oikeuksia koskevasta tiedosta (Krook & Munstehjelm 2016, 5).

Oppilaan oikeuksien normiperustaan kuuluvat perusopetuslaki (1998/628), valtioneuvoston asetus (2001/1435), joka koskee perusopetuslaissa tarkoitettua opetuksen valtakunnallisia tavoitteita ja perusopetuksen tuntijakoa sekä perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (Krook & Munstehjelm 2016, 5).

Perusopetusta, toisen asteen koulutusta sekä korkeakouluopiskelua turvataan perusopetuslain 29.§:n mukaan niin, että jokaisella opetukseen osallistuvalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön ja samalla hänellä on velvollisuuksia oppilaitoksen turvallisuuden ylläpitämiseen. Oppilas on lain mukaan velvoitettu osallistumaan siihen säädettyyn opetukseen, johon hänet on hyväksytty, jollei hänelle ole erityisestä syystä myönnetty vapautusta ja lisäksi hänen on

suoritettava annetut tehtävät tunnollisesti ja käyttäytyttävä asiallisesti. (Perusopetuslaki 29.§, 35.§; Lukiolaki 30.§).

Kuten edellä on mainittu, oppilailla on omat vastuunsa kouluyhteisön jäsenenä ja se ilmenee säännöllisenä osallistumisena koulutyöhön, koulutovereihin suuntautuvana reiluna ja arvostavana suhtautumisena sekä koulun aikuisten ja yhteisten sääntöjen noudattamisena. Oppilaan velvollisuuksiin kuuluvat myös toisten ihmisten loukkaamattomuuden, työn ja työrauhan kunnioittaminen sekä sovitusta tehtävistä huolehtiminen ja oppilaan tulee käyttäytyä toisia kiusaamatta tai syrjimättä ja hänen tulee toimia siten, ettei muiden oppilaiden, kouluyhteisön tai opiskeluympäristön turvallisuus tai terveys vaarannu (Opetushallitus 2016, 9; Perusopetuslaki 29.§, 35.§)

Oppilaiden yksilöllisyyttä, opetuksen joustavuutta, sekä kodin ja koulun välistä yhteistyötä pidetään opetustoimen lainsäädännössä julkituotuinä lähtökohtina ja perusopetuslakia koskevaan lainsäädäntöön onkin tehty muutoksia, joiden tavoitteena on ollut lisätä oppilaiden valinnanmahdollisuuksia niin oppiaineiden kuin koulunkin suhteen (Hakalehto-Wainio 2012, 39).

4.4 Opettajien oikeudet ja velvollisuudet

Opetuksen järjestäjän on kyettävä turvaamaan sekä fyysisesti että psyykkisesti turvallinen oppimisympäristö ja opetushenkilöstöllä on erilaisissa häiriötilanteissa mahdollisuus puuttua oppilaan oikeuksiin turvatakseen muiden oppilaiden ja henkilökunnan oikeuksia (Rikander 2021, 198).

Rikander (2021) mainitsee kirjassaan lakiin perustuvia opettajien oikeuksia häiriötilanteiden varalle. Tällaisia keinoja ovat muun muassa poistumaan määrääminen ja poistaminen, tarvittaessa voimakeinoja käyttäen. Voimakeinoja käytettäessä tulee ottaa huomioon, että perus- ja ihmisoikeudet sekä muut oikeusturvatakeet korostuvat, jolloin voimankäyttöoikeuden vastapainona on oikeudellinen vastuu niistä toimenpiteistä, jotka voidaan toteuttaa virkarikoksena tai pahoinpitelynä tai muuten rikosoikeudellisena vastuuna (Rikander 2021, 202). Työturvallisuutta niin opettajan kuin oppilaankin näkökulmasta voidaan perustella työturvallisuuslain mukaan, jolloin oppilaan työ katsotaan olevan työturvallisuuslain alaista työtä, jossa työturvallisuuden ollessa puutteellista, oppilaalla on oikeus kieltäytyä työstä (Työturvallisuuslaki, 2.§, 8.§, 23.§).

Oppivelvollisuuden toteutumista tässäkin tapauksessa määrätään oppivelvollisuuslain 9.§:n mukaan, jossa huoltajan on huolehdittava siitä, että oppivelvollinen suorittaa oppivelvollisuutensa.

4.5 Opettajien toimintaa ohjaavat säädökset

Opettajien toimintaa ohjaa perusopetuslaki ja perus- sekä esikouluopetusta antavien opettajien kelpoisuusvaatimuksia säädetään valtioneuvoston asetuksella, jolla määritetään tarkasti niin rehtorin, luokanopettajan, aineenopettajan, oppilaanohjaajan, erityisopettajan sekä esiopetusta antavan opettajan kelpoisuusvaatimukset toimia opettajan työtehtävissä (VNa 14.12.1998/986).

Kuntalaki määrittää opettajan työn virkasuhteiseksi. Perusteena tälle on kuntalain 87.§, jossa todetaan, että tehtävä, joka sisältää julkisen vallan käyttöä hoidetaan virkasuhteisena. Lisäksi laissa kunnan ja hyvinvointialueen viranhaltijasta mukaan virkasuhteella tarkoitetaan julkisoikeudellista palvelussuhdetta, jossa kunta tai hyvinvointialue on työnantajana ja viranhaltija työn suorittajana (Laki kunnan ja hyvinvointialueen viranhaltijasta, 2.§). Virkojen kelpoisuusvaatimukset ja nimitysperusteet ovat perustuslain 124.§:n mukaan taito, kyky ja koeteltu kansalaiskunto. Kyvyllä viitataan henkilön koulutukseen ja työkokemukseen, taidolla henkilökohtaisiin ominaisuuksiin ja koeteltu kansalaiskunto viittaa kansalaistoimintaan ja nuhteettomaan käytökseen (Estrada ym. 2018, 5; Perustuslaki 124.§; Kuntalaki 11. luku, 87.§).

Opettaja toimii virkamiehenä silloin, kun hänen työnantajanaan on kunta, kuntayhtymä tai valtio. Opettaja päättää muun muassa kurinpidosta, oppilasarvioinneista tutkintojen hyväksymisestä tai antaa tutkintotavoitteista opetusta, käyttäen julkista valtaa ja toimien virkamiehenä. Kun opettajaa kohtaan osoitetaan vastustamista tai väkivaltaa virkatoimen takia, kyseessä voi olla rikoslain 16. luvun määritelmät rikoksista virkamiestä vastaan, kuten virkamiehen vastustaminen, virkamiehen väkivaltainen vastustaminen sekä haitanteko virkamiehelle (Väisänen 2021, 13; Rikoslaki 16. luku 1.§-3.§).

Opettajan tulee tarkastella omaa käyttäytymistään ja kielenkäyttöään varsinkin niissä tilanteissa, joissa oppilaiden huoltajat ovat tyytymättömiä kiinnitettyään huomiota opettajan käytökseen tai kielenkäyttöön ja he tarttuvat herkästi niihin tilanteisiin, joissa on epäily, että opettaja ei ole kohdellut oppilaita

tasapuolisesti, on nolannut oppilaitaan tai puhunut oppilaille sopimattomasti (Hakalehto-Wainio 2012, 143).

4.6 Julkisen vallan käyttö opettajan ammatissa

Ammattikuntana opettajan ammatissa toimivan henkilön katsotaan olevan merkittävä julkisen vallan käyttäjä. Opettajan työssä käytetään yhteiskunnallista valtaa ja sosiaalistetaan oppilaita yhteiskuntaan, joten opettajan on eettisesti tunnistettava valta-asemansa (Hakalehto-Wainio 2012, 111). Hakalehto-Wainio (2012) toteaa kirjassaan, että vaikka opettajat ovat olleet jo kauan virkamiehiä, ei opettajuuteen ole yhdistetty perinteistä virkamieskäsitystä, eikä opettajankoulutus valmista tulevia opettajia virkamiehen rooliin, koska koulutuksella ei ole tarjota niitä tietoja ja taitoja, joita opettajan ammatissa tarvitaan. Opettajan ammatissa julkisen vallan käyttö ei ole pelkästään kurinpitotoimia, joka on näkyvin osa kyseisestä vallankäytöstä, vaan ammatissa julkista valtaa käytetään muun muassa oppilaiden arvioinnissa, oppilaaksi ottamisessa, tutkintojen hyväksymisessä tai annettaessa tutkintotavoitteista opetusta ja tämä on todettu aikanaan eduskunnan hallintovaliokunnan perusteluissa opettajan virkasuhteesta (Väisänen 2021, 13; Poutala 2010, 32; OAJ työelämäopas 2021).

Lasten ja nuorten sosiaalistaminen yhteiskuntaa varten on yksi opettajien tehtävistä ja näin ollen he käyttävät työssään yhteiskunnallista valtaa ja opettajalla on suurempi vaikutus oppilaaseen kuin oppilaalla opettajaan. Koulun arjessa riippuvuussuhde näkyy niin, että opettaja on luokassa valtaa pitävä yksilö, jonka päämääränä on toteuttaa opetuksen tavoitteita ja oppilas on valtaan alistuva osapuoli, jolla on kyky omaksua opettajan tarjoamaa oppisisältöä, jota hän tarvitsee saavuttaakseen tavoitteensa. Jos oppilas kyseenalaistaa tai poikkeaa valtasuhteen normeista, tuloksena on konflikti opettajan ja oppilaan välillä (Karlsson & Kaunisto 2020, 11). Opettajat ovat vallankäyttäjänä toimimisen lisäksi niin virkansa kuin yleisen asiantuntemuksensakin puolesta auktoriteetteja, mutta auktoriteetti on vaikea määritellä käsitteenä ja se voidaan kuvata määräysvallaksi tai asiantuntemukseksi, jossa toisella yksilöllä on enemmän auktoriteettia suhteessa toiseen yksilöön. Auktoriteetti ei ole pakottamista tai suostuttelua, koska se merkitsee oikeutta ohjata ihmisten toimintaa ja auktoriteetin omaavan henkilön ohjeistuksen noudattaminen ei täten

perustu pakkoon, vaan enemmänkin ymmärrykseen suurten ihmisjoukkojen ohjaamiseksi ja näin ollen vältetään jokaisen yksilön erillinen ohjeistaminen (Karlsson & Kaunisto 2020, 12).

5 OPETTAJIEN KOHTAAMAT HÄIRIÖ- JA VÄKIVALTATILANTEET

Opettajien kohtaamia häiriö- ja väkivaltatilanteita on tutkittu laajasti ja käsillä on lukuisia tutkimuksia ja paljon aihetta käsittelevää kirjallisuutta. Kaikissa tutkimukseen valituissa lähteissä on lueteltu useita erilaisia tilanteita niin psyykkisistä kuin fyysisistäkin häiriö- ja väkivaltatilanteista, sekä niihin sovellettavia lakeja, asetuksia ja ohjeita. Tutkimukseen on otettu vertailukohteeksi myös Ruotsissa esiintyneitä tapauksia, joita on verrattu Suomen tapauksiin niiden vakavuuden perusteella. Ruotsissa vakavia väkivaltatapauksia on tilastoitu vuonna 2018 yhteensä 870 kappaletta. Vuosien 2012–2017 välisenä aikana väkivalta ja uhkatilanteiden määrä nousi 129 % lähtötilanteesta ja vakavat väkivaltatapaukset nousivat 46 % tuona aikana (DotLive 2021, 1). Suomessa väkivaltatapauksia raportoitiin vuonna 2021 yhteensä 66 tapausta ja kasvua vuoteen 2019 verrattuna on 3 % (OAJ työelämäopas 2021, 22).

5.1 Häiriö- ja väkivaltatilanteen tunnistaminen

Opettajiin kohdistuvan fyysisen väkivallan tai sen uhan kohteeksi joutuminen luokitellaan työpaikkaväkivallaksi ja se voi ilmetä ahdisteluna, pelotteluna, uhkaavana käytöksenä tai fyysisenä väkivaltana kuten potkimisena, tönimisenä, kiinnipitämisena, lyömisenä tai aivan äärimmäisissä tapauksissa jopa aseenkäyttönä (OAJ työelämäopas 2021, 23). Työturvallisuuslain yhtenä edellytyksenä on, että työssä kohdattua väkivaltaa tulee ennaltaehkäistä ja tässä voimaan astuu työnantajan yleinen huolehtimisvelvoite, jolla työnantaja velvoitetaan estämään, poistamaan tai korvaamaan työolosuhteiden uhka- ja vaaratekijöitä vähemmän vaarallisilla tai haitallisilla tekijöillä. Tämän lisäksi yleisesti vaikuttavia työsuojelutoimenpiteitä toteutetaan ennen yksilöllisiä toimenpiteitä ja tekniikan sekä muiden käytössä olevien keinojen kehittyminen on huomiotava (Työturvallisuuslaki 8.§).

Seuraavissa alaluvuissa käydään tarkemmin läpi häiriötilanteen ja väkivaltatilanteen erot, opettajien toimivaltuudet ja oikeuttamisperusteet mukaan luetuna voimakeinojen käyttö, sekä perusopetuslain ulkopuolisen toiminnan ja

henkilöstön, kuten kuraattoreiden ja vahtimestareiden oikeudet puuttua rikoslain tuomin oikeuksin häiriö- ja väkivaltatilanteisiin.

5.2 Häiriötilanteet

Perusopetuslaki edellyttää oppilaan suorittamaan tehtävänsä tunnollisesti ja käyttäytymään asiallisesti, muita kiusaamatta ja syrjimättä sekä hänen tulee toimia siten, ettei hänen toimintansa vaaranna muiden oppilaiden, kouluuyhteisön tai opiskeluympäristön turvallisuutta tai terveyttä (Perusopetuslaki 36.§). Häirintätilanteiksi luokitellaan sellainen oppilaan toiminta, joka on työturvallisuuslain mukaan sellaista epäasiallista kohtelua, josta voi olla vaaraa tai haittaa yksilön turvallisuudelle tai terveydelle (Työturvallisuuslaki 28.§). Häirintä on toistuvaa ja järjestelmällistä kielteistä toimintaa tai käyttäytymistä, esimerkiksi mustamaalaamista, huutelua, syrjintää tai seksuaalista häirintää tai ahdistelua (Golnick & Ilves 2021, 18; Veteläinen 2018, 66–69; Kauppi 2006, 26). Oppilaiden taholta tulleen epäasiallisen kohtelun ja häirinnän voi tunnistaa seuraavista tunnusmerkeistä:

- Huutaminen ja haukkuminen
- Yhteistyöstä kieltäytyminen
- Tarkoituksellinen nenäkyky
- Loukkaavat kommentit, saattaminen naurunalaiseksi tai nöyryyttäminen
- Mustamaalaaminen ja perättömien tietojen levittäminen
- Aseman tai maineen kyseenalaistaminen
- Mielenterveyden kyseenalaistaminen
- Aiheettomien syytösten esittäminen ja arvostelu
- Seksuaalinen häirintä

(Golnick & Ilves 2021, 20; Kauppi 2006, 26).

Opetustilanteissa esiintyviä työrauhan häiriötilanteita ei välttämättä luokitella väkivaltatilanteiksi, ennen kuin oppilaan aiheuttama häirintä kohdistuu nimenomaan opettajaan. Tällöin voidaan todeta, että kyse on väkivallasta, jos oppilas esimerkiksi uhkailee tai käyttää loukkaavaa kieltä opettajaa kohtaan, jolloin toiminta täyttää selkeästi henkisen väkivallan tunnusmerkistön (Kauppi 2006, 23). Kaupin (2006, 24) mukaan opettajat eivät miellä työrauhaa häiritseviä tilanteita henkiseksi väkivallaksi, vaikka kyseiset häiriötilanteet aiheuttavat voimakasta stressiä useille opettajille ja vain pieni osa koki häiriöiden kohdistuvan suoraan itseensä. Julin & Rumpu (2018) määrittelevät häirion äänenkäyttöön tai oppilaan toimintaan liittyväksi aggressiivisuudeksi, esinemeluksi,

tunnepurkauksiksi, huolimattomuushäiriöiksi tai koulutyön kannalta epäasialliseksi toiminnaksi.

Myös mobiililaitteiden käyttö voi aiheuttaa häiriötilanteita ja opetushallituksen keväällä 2016 julkaisemassa järjestyssääntöohjeessa on käsitelty tietokoneen, matkapuhelinten sekä muiden mobiililaitteiden käyttöä ja valokuvan sekä videon julkaisemista koskevaa ohjeistusta. Ohjeen mukaan järjestyssääntöjä laadittaessa myös koulun tietokoneiden, matkapuhelinten ja muiden mobiililaitteiden sekä internetin ja koulun tietoverkkojen käytön rajoituksista voidaan määrätä opetussuunnitelman mukaisen opetuksen tai oppituntien aikana (Francke ym. 2017, 7). Mobiililaitteiden opetusta tai oppimista häiritsevä käyttö voidaan kieltää ja koulu voi edellyttää mobiililaitteen pitämistä häiriötä aiheuttamattomassa tilassa opetuksen aikana. Tällä tarkoitetaan laitteen asettamista sellaiseen tilaan, jossa laite on äänettömässä tilassa ja sen valo-, värinä- ja muut toiminnot ovat pois käytöstä ja lisäksi opetusta häiritsevänä toimintana voidaan pitää myös kuvan ja äänen suoratoistolähetykset ilman opetukseen liittyvää syytä (Francke ym. 2017, 7).

Perustuslain 12.§:n mukaan jokaisella on sananvapaus, joka oikeuttaa ilmaisemaan, julkistamaan tai vastaanottamaan tietoja, mielipiteitä ja muunlaisia viestejä kenenkään estämättä ennakolta (Perustuslaki 628/1998). Sananvapautta rajoitetaan kuitenkin rikoslilla, jos jokin seuraavista rikosnimikkeistä täyttyy mobiililaitteen käytön takia:

- Rikoslaki 24. luku, 8.§: yksityiselämää loukkaava tieto
- Rikoslaki 24. luku, 9.§: kunnianloukkaus
- Rikoslaki 11. luku, 8.§: kiihottaminen kansanryhmää vastaan
- Rikoslaki 17. luku, 1.§: julkinen kehottaminen rikokseen
- Rikoslaki 17. luku, 17.§: väkivallan kuvauksen levittäminen
- Rikoslaki 17. luku, 18.§: sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittäminen

(Rikoslaki 19.12.1889/39).

5.3 Väkivalta

Kouluväkivalta voidaan määritellä ja käyttää erilaisilla tavoilla eri yhteyksissä ja kouluväkivalta tarjoaa miellelyhtymänä viitteitä oikeustoimialueeseen, rikollisuuteen sekä toisen vahingoittamiseen vakavasti. Kouluväkivaltaan yhdistetään väkivallan fyysinen puoli, joka ilmenee esimerkiksi potkimisena,

lyömisenä ja tönimisenä, mutta se voi olla myös henkistä, joka ilmenee esimerkiksi haukkumisena ja tämän lisäksi myös omaisuuteen kohdistuva fyysinen väkivalta voidaan luokitella kouluväkivallaksi (Lahtela & Mattila 2021, 21–22; Karlsson & Kaunisto 2020, 4; Julin & Rumpu 2018, 156; Hamarus 2012, 38).

Kiusaaminen on yleisin kouluväkivallan muoto, ja opettajiin kohdistuvaa kiusaamista käsitellään vertaisrajat ylittävänä kiusaamisena. Koulukiusaamisilmiön määrittelemisen on haastavaa, sillä kiusaaminen tapahtuu yleensä vertaisten välillä ja vertaisrajat ylittävää kiusaamista esiintyy yleensä silloin, kun oppilas toistuvasti ja tietoisesti kyseenalaistaa opettajan auktoriteettia tai valtaa (Karlsson & Kaunisto 2011, 1). Kiusaaminen on kielletty monessa maassa, myös Suomessa perusopetuslain 35.§:n mukaan, joka määrää oppilaan käyttäytymään tunnollisesti, käytökseltään asiallisesti, muita kiusaamatta tai syrjimättä (Perusopetuslaki 35.§). Koulukiusaaminen tekoapana täyttää rikosoikeudellisesti pahoinpitelyn tunnusmerkistön. Töniminen, lyöminen ja potkiminen voivat täyttää rikoslain 21. luvun 5.§:n mukaisen pahoinpitelyn, 21. luvun 7.§:n lievän pahoinpitelyn tai 21. luvun 10.§:n määrittelemän vammantuottamuksen tunnusmerkistön. Fyysinen kiusaaminen saattaa täyttää myös rikoslain 25. luvun 1.§:n mukaisen vapaudenriiston tai rikoslain 25. luvun 8.§:n mukaisen pakottamisen tunnusmerkistön. Kiusaaminen on yksi ilmiö väkivallan sisällä ja syynä siihen on kiusaajan sekä kiusatun välillä vallitseva voimasuhteiden epätasapaino. Kiusaaminen on toistuvaa ja tarkoituksellista, toista vahingoittavaa toimintaa, joka kohdistetaan jatkuvasti yhteen ja samaan yksilöön (Haapakangas & Rousu s.a, 4). Kiusaamisen tunnusmerkistöön kuuluvat muun muassa vihamielisen ja painostavan ilmapiirin luominen, leikeissä ja peleissä epäedullisiin rooleihin painostaminen, vaatteiden ja tavaroiden suhteen tapahtuva kontrollointi, sosiaalisessa mediassa tapahtuva kiusaaminen ja huumori, joka tapahtuu toisen kustannuksella (Haapakangas & Rousu s.a 9; Tiisonen 2022, 18).

Kiusaamisen seurauksiin liittyviä riskejä ovat muun muassa itsetuhoisen käyttäytyminen, muihin ja ympäristöön kohdistettu väkivalta, masentuneisuus, ahdistuneisuus sekä psykosomaattiset häiriöt ja syrjäytyminen sosiaalisista suhteista. Kiusaaminen kaventaa kohteen toimintamahdollisuuksia ja se johtaa myöhemmin ihmisarvon menettämiseen (Haapakangas & Rousu s.a, 11;

Karlsson & Kaunisto 2020, 3–4). Kiusaamisen ja syrjinnän takia nuorelle voi kehittyä kauna tai kostonhalu, joiden tuoma tunnetila voi kohdistua koko kouluyhteisöön, luoden riskin esimerkiksi koulusurman toteuttamiseen (Tiihonen 2022, 18).

Opettajat altistuvat väkivallan uhalle monissa eri tilanteissa, joissa rajoitetaan oppilaan toimintaa tai joudutaan selvittämään oppilaiden välisiä konfliktitilanteita ja väkivallan uhkaa voidaan kokea myös tilanteissa, joissa oppilas poistetaan opetustilasta tai koulun alueelta. Uhkatilanteita voi syntyä myös muilta tahoilta, kuten oppilaiden vanhemmilta tai koulun entisiltä oppilailta ja työpaineet sekä kiire voivat luoda turvattomuuden tunnetta ja vaaratilanteiden syntyä, jossa väkivallan uhkaa koetaan henkilökunnan vähäisen määrän ja uhkatilanteissa yksin toimimisen takia (Karlsson & Kaunisto 2020, 9; Kiiski 2022, 8; Tiihonen 2022, 9).

Fyysisen väkivallan kohteeksi joutui vähintään muutaman kerran kuukaudessa tai kerran viikossa 6,9 % 1.–6. luokan opettajista ja 1,8 % 7.–9. luokan opettajista vuonna 2018 (Julin & Rumpu 2018, 137). Fyysiseksi opettajiin kohdistuvaksi väkivallaksi voidaan luokitella oppilaiden välisten väkivaltatilanteiden selvittämisen lisäksi muun muassa opettajaan kohdistunut tavaroiden heittäminen tai väkivallalla uhkaaminen (Kauppi 2006, 37). Kauppi toteaa tutkimuksessaan, että väkivallan uhkaa esiintyy kolmessa ryhmässä, joissa:

- fyysinen väkivalta on jäänyt tilanteessa niin lieväksi, että opettaja on kokenut sen vain uhkana.
- fyysinen väkivalta on epäonnistunut, esimerkiksi heitetty esine ei ole osunut opettajaan
- oppilas uhkaa opettajaa, vakavimmillaan jopa tappouhkauksella

(Kauppi 2006, 36). Kaupin mukaan uhkailu muuttuu todelliseksi siinä vaiheessa, kun opettaja joutuu virkansa puolesta käskemään oppilaita ja edellyttämään heiltä sääntöjen noudattamista.

5.4 Oikeuttamisperusteet

Opettajien kurinpidolliset toimenpiteet perustuvat lakiin ja lain mukaisia oikeuttamisperusteita tarkastellessa ensimmäisenä esiin nousee perusopetuslain 29.§, jossa todetaan jokaisella opetukseen osallistuvalla olevan oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Tämän lisäksi kouluun laadituilla järjestyssääntöillä- tai määräyksillä annetaan kouluyhteisön kannalta tarpeellisia

määräyksiä käytännön järjestelyistä sekä asianmukaisesta käyttäytymisestä (Perusopetuslaki 29.§).

Rikosoikeudellisesti rangaistusvastuu ulottuu 15 vuotta täyttäneeseen henkilöön, joka on ymmärtänyt teon hetkellä sen seuraukset, mutta esitutkintalain mukaan alle 15-vuotiaan tekemästä teosta voidaan suorittaa esitutkinta asianomistajan pyynnöstä vahingonkorvausoikeuden toteutumiseksi, omaisuuden takaisin saamiseksi, menettämisseuraamusten edellytysten selvittämiseksi tai epäiltyyn kohdistettujen lastensuojelutoimenpiteiden tai muiden hänen etujensa selvittämistarpeiden vuoksi. Tällöin alle 15-vuotiaidenkin tekoja voidaan tutkia poliisissa (Hopia & Huvinen 2021, 5; Rikoslaki 3. luku 4.§; Esitutkintalaki 3. luku 5.§).

Lastensuojelulain 5. luvun 25.§:n mukaan ilmoitusvelvollisuus lastensuojelulistien toimenpiteiden arvioimiseksi ja toimeenpanemiseksi koskee muun muassa opetus-, nuoriso- ja poliisitoimea. Ilmoitusvelvollisuus astuu voimaan silloin, kun on saatu tietoon, että lapsen hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää mahdollisia lastensuojelutoimenpiteitä (Lastensuojelulaki 5. luku 25.§). Lapsi on otettava hyvinvointialueen huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto, jos lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään (Lastensuojelulaki 9. luku 40.§).

Perusopetuslain 35.§:n ja lukiolain 30.§:n mukaan oppilaan on käyttäytyttävä muita kiusaamatta ja syrjimättä sekä toimittava siten, ettei muiden oppilaiden, kouluyhteisön tai oppimisympäristön terveys tai turvallisuus vaarannu. Oppilas on velvollinen korvaamaan aiheuttamansa henkilövahingon ja tästä säädetään erikseen vahingonkorvauslain 1.§, 2.§ ja 6.§ mukaisesti (Perusopetuslaki 35.§; Lukiolaki 30.§; Vahingonkorvauslaki 1.§, 2.§, 6.§).

Aamu- ja iltapäiväkerhotoimintaa ohjaavat lastensuojelulain ja perusopetuslain lisäksi rikoslaki ja edellä mainittu vahingonkorvauslaki. Kerhotoiminta on koulun ulkopuolista toimintaa, vaikka siitä on säädetty perusopetuslain 47.§:n mukaisesti. Perusopetuslaki ei kuitenkaan ole voimassa kerhotoiminnassa, koska oppilaat eivät ole oppilaan roolissa tuona aikana, eikä kerhon ohjaaja toimi opettajan roolissa ja lisäksi ohjaajat voivat olla kunnan palkkaamia

ulkopuolisia kerho-ohjaajia (Opetushallitus 2011, 5; Perusopetuslaki 36.§). Näin ollen rikoslain 4. luvun 4.§:n hätävarjelusta ja 4. luvun 5.§:n pakkotilasta tulee ottaa huomioon häiriö- ja väkivaltatilanteissa (Rikoslaki 4.§, 5.§).

5.5 Toimivaltuudet

Seuraavissa alaluvuissa on käyty läpi opettajien lainmukaisia toimivaltuuksia erilaisia häiriö- ja väkivaltatilanteita varten. Kaikki toimivaltuudet perustuvat lakiin ja ennen kaikkea rikoslain 4. luvun 6.§:n määritellystä voimakeinojen käytöstä tulee ottaa huomioon pakkokeinolaissa 22.7.2011/806 määritelty vähimmän haitan periaate. Pakkokeinolain 3.§:n vähimmän haitan periaatetta noudattaen, pakkokeinon käytöllä ei saa puuttua kenenkään oikeuksiin enempää kuin on välttämätöntä käytön tarkoituksen saavuttamiseksi, eikä pakkokeinon käytöllä saa aiheuttaa kenellekään tarpeettomasti haittaa tai vahinkoa (Pakkokeinolaki 1. luku 3.§; Rikoslaki 4. luku 6.§).

Hallintolain 6.§:n mukaan viranomaisen on kohdeltava kaikkia hallinnossa asioivia tasapuolisesti sekä käytettävä toimivaltaansa ainoastaan lain mukaan hyväksyttäviin tarkoituksiin sekä viranomaisen toimien on oltava oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden, niiden on oltava puolueettomia sekä niiden on suojattava oikeusjärjestyksen perusteella oikeutettuja odotuksia ja näin ollen säädetyt yleiset periaatteet tulee ottaa huomioon myös koulun ja oppilaitoksen kurinpidossa, ojentamisessa ja työrauhan turvaamisessa (Hallintolaki 6.§; EOAK/3176/2020 2020, 4).

5.5.1 Häiritsevän tai turvallisuutta vaarantavan oppilaan poistaminen

Rehtori tai opettaja on oikeutettu perusopetuslain 36.§:n mukaan poistamaan luokkahuoneesta tai muusta opetustilasta oppilas, joka ei noudata perusopetuslaissa tarkoitettua poistumismääräystä ja lisäksi heillä on oikeus poistaa koulun alueelta oppilas, joka ei suostu poistumaan saatuaan tiedon opetuksen epäämisestä (Perusopetuslaki 36.§; Rikander 2021, 200–201). Luokasta tai muusta opetustilasta poistaminen on perusopetuslain 36.§:n mukaan mahdollista oppitunnin ajaksi, jos oppilaan käytös on häiritsevää ja opetuksen epäminen enintään jäljellä olevan työpäivän ajaksi on mahdollista, jolloin kyse on turvaamistoimesta, jos vaarana on, että oppilaan tai muun henkilön turvallisuus kärsii väkivaltaisen tai uhkaavan käytöksen tai opetus vaikeutuu

kohtuuttomasti häiritsevän käytöksen takia (Hopia & Huvinen 2021, 9; Perusopetuslaki 36.§; Rikander 2021, 200–201).

Jos oppilas vastustaa poistamista tekemällä vastarintaa, rehtorilla ja opettajalla on oikeus käyttää tilanteen kannalta välttämättömiä voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina, vähimmän haitan periaatetta noudattaen (Perusopetuslaki 36. b §; Pakkokeinolaki 3.§). Rehtori ja opettaja voivat toimia tilanteessa joko yhdessä tai erikseen ja tapahtuneesta tulee aina antaa kirjallinen selvitys (Hopia & Huvinen 2021, 9; Rikander 2021, 200–201; Husu 2021, 21; Perusopetuslaki 36. g §). Perusopetuslaissa ei kuitenkaan säädetä, voiko opettaja tai rehtori estää oppilasta poistumasta oppitunnilta tai koulun alueelta, poikkeuksena uhkaavat tai vaaralliset tilanteet, joissa oppilas voi aiheuttaa vaaraa itselleen tai muille. Jos oppilas poistuu, tulee asiasta ilmoittaa viipymättä oppilaan huoltajalle (Hakola 2013, 13). Hakola (2013) toteaa tutkimuksessaan, että myös voimakeinojen käyttö oppilaan poistuesssa, turvallisuus huomioon ottaen, on pienempi paha kuin tietämättömyys oppilaan sijainnista poistumisen jälkeen (Hakola 2013, 13).

5.5.2 Oikeus ottaa haltuun vaarallisia esineitä tai aineita

Rehtorilla ja opettajalla on perusopetuslain 36. d §:n mukaan oikeus ottaa haltuunsa oppilaalta opetusta tai oppimista häiritsevä tai kielletty esine tai aine. Jos haltuun otettavaa esinettä tai ainetta hallussaan pitävä oppilas koettaa välttää haltuun ottamisen vastarintaa tekemällä, rehtorilla tai opettajalla on oikeus käyttää sellaisia voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina tilanne huomioon ottaen, vähimmän haitan periaatetta noudattaen. Oikeus ottaa haltuun esineitä tai aineita koskee vain oppilaan omaa tai muiden turvallisuutta sekä opetusta tai oppimista vaarantavia tai vaarantavia esineitä ja aineita (Perusopetuslaki 36. d §). Vaarallisiksi esineiksi ja aineiksi luokitellaan kaikenlaiset vaaralliset tai omaisuuden vahingoittamiseen tarkoitetut esineet ja aineet, kuten alkoholi, tupakkalain määrittelemät tupakkatuotteet, huumausainelain määrittelemät huumausaineet, veitset, ampuma-aseet, voimakkaat laserosoitimet sekä vastaavanlaiset esineet ja aineet (Opetushallitus 2016, 11; Rikander 2021, 205). Haltuun otettu, häirintään käytetty esine tai aine tulee luovuttaa takaisin oppilaalle oppitunnin tai koulun tilaisuuden päättymisen jälkeen, mutta jos on todennäköistä, että häirintä oppitunnin jälkeen jatkuu, häirintään

käytetty esine tai aine tulee luovuttaa oppilaalle viimeistään työpäivän päättyessä (Perusopetuslaki 36. g §). Jos oppilaalla ei ole oikeutta pitää haltuun otettua esinettä tai ainetta, tulee haltuun otettu esine tai aine luovuttaa oppilaan huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle. Jos oppilaan huoltajalla tai laillisella edustajalla ei ole lupaa pitää hallussaan haltuun otettuja esineitä tai aineita, tulee ne tässä tapauksessa luovuttaa poliisille tai muulle viranomaiselle (Perusopetuslaki 36. g §; Rikander 2021, 205). Poliisille tulee luovuttaa välittömästi huumausaineet, ampuma-aseet, aseiden osat, patruunat, ammuksiset sekä räjähteet ja niitä tulee säilyttää huolellisesti ennen luovuttamista (Hopia & Huvinen 2021, 10; Perusopetuslaki 36. d §).

5.5.3 Oikeus tarkastaa oppilaan tavarat

Rehtorilla ja opettajalla on oikeus tarkastaa oppilaan tavarat sekä hänen hallinnassaan olevat koulun säilytystilat ja päällisin puolin hänen vaatteensa, jos on ilmeistä, että oppilaan hallussa on sellainen kielletty esine tai aine, jolla voidaan vaarantaa omaa tai toisen turvallisuutta ja oppilas pyynnöstä huolimatta kieltäytyy luovuttamasta niitä tai ei luotettavasti osoita, ettei hänen hallussaan niitä ole (Perusopetuslaki 36. e §; Hopia & Huvinen 2021, 10; Rikander 2021, 208; Järjestyslaki 3. luku 9.§ ja 10.§).

Oppilaiden oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön pyritään varmistamaan tarkastamisoikeudella ja se koskee sellaisia esineitä ja aineita, joiden hallussapito on muussa lainsäädännössä kiellettyä ja joilla voidaan vaarantaa omaa tai muiden turvallisuutta. Tarkastamisoikeus ei kuitenkaan oikeuta tavaroiden tarkastamista pelkän luulon perusteella tai varmuuden vuoksi, vaan tarkastamisen perusteena tulee olla vaatimus ilmeisyydestä kielletyn esineen tai aineen hallussapidon todistamiseksi (Rikander 2021, 208). Rikander (2021) toteaa ilmeisyyden vaatimuksella sitä, että opettaja pitää esineen tai aineen olemassaoloa päivän selvänä tai todennäköisenä. Todennäköisyysvaatimuksen täyttymiseksi ei riitä ainoastaan epäily esineen tai aineen olemassaolosta, vaan se vaatii konkreettisempaa tukea, esimerkiksi opettajan itsensä tekemän havainnon, muiden henkilöiden tekemän luotettavan havainnon tai viranomaiselta saadun tiedon, jolloin todennäköisyysvaatimus ja oikeus tarkastuksen tekemiseen täyttyvät (Rikander 2021, 208).

Ennen oppilaan tavaroiden tarkastamista tulee toimenpiteen kohteena olevalle oppilaalle kertoa tarkastuksen syy ja tarkastajan tulee olla tarkastettavan kanssa samaa sukupuolta, tarkastuksessa tulee olla tarkastajan lisäksi toinen koulun henkilökuntaan kuuluva, täysi-ikäinen henkilö. Tarkastuksessa tulee olla läsnä oppilaan pyynnöstä hänen valitsemansa koulun henkilökuntaan kuuluva henkilö, jos tämä on saatavilla (Rikander 2021, 208; Perusopetuslaki 36. e §).

Tarkastuksen kohdetta suojataan menettelyllisillä vaatimuksilla ja kyse on siitä, että tarkastuksen kohteella on vaikutusmahdollisuus häneen kohdistuviin mahdollisiin toimenpiteisiin niin, että hänellä on mahdollisuus luovuttaa pyynnöstä kielletyn esineen tai aineen, välttää toimenpiteen tai pystyy luotettavasti tuomaan esille sen, ettei hänellä ole hallussaan kiellettyä esinettä tai ainetta. Asian kiireellisen luonteen huomioon ottaen näistä seikoista on mahdollista poiketa, jos se on ehdottoman välttämätöntä (Rikander 2021, 208; Perusopetuslaki 36. e §).

Perussääntönä tarkastamiselle voidaan pitää alla olevassa kuvassa (Kuva 1: Järjestyslaki 3. luku 9.§:n, 10.§:n ja 13.§:n mukaiset, julkisilla paikoilla kielletyt esineet ja aineet) kuvatut, julkisilla paikoilla kielletyt esineet ja aineet.

Järjestyslain 3. luvun 9. §:n mukaiset vaaralliset esineet   Alla mainittujen vaarallisten esineiden hallussapito, maahantuonti ja kauppa yleisellä paikalla ja yleisellä paikalla olevassa kulkuneuvossa on kielletty.   - Nyrkkiraudat - Stiletit - Heittotähdet - Muuksi esineeksi naamioidut teräaseet - Sähkölamauttimet ja –patukat - Jousipatukat - Tarkkuussingot ja –lingot
Järjestyslain 3. luvun 10. §:n mukaiset toisen vahingoittamiseen soveltuvat esineet   Seuraavien toisen vakavaan vahingoittamiseen soveltuvien tai tarkoitettujen esineiden tai aineiden hallussapito yleisellä paikalla on kielletty   - Teräaseet, rikutut lasiesineet ja muut näihin rinnastettavat viiltämiseen tai pistämiseen soveltuvat esineet - Patukat, ketjut, jouset, vajerit, kaapelit, pesäpallomailat ja muut näihin rinnastettavat lyömiseen soveltuvat esineet - Tikat, kuulat, ja muut näihin rinnastettavat heittämiseen soveltuvat esineet - Syövyttävät sekä toisen vakavaan vahingoittamiseen tai lamauttamiseen soveltuvat aineet - ilma-aseet, jousitoimiset aseet, harppuunat, ritsat, puhallusputket ja muut näihin rinnastettavat ampumiseen soveltuvat esineet - Terveydelle vaaralliset laserosoittimet Ampuma-asetta tai räjähtävää esinettä erehdyttävästi muistuttavien esineiden hallussapito yleisellä paikalla on kielletty.
Järjestyslain 3. luvun 13. § :n mukaisten töhrimiseen soveltuvien aineiden hallussapito   - Spraymaalien ja muiden toisen omaisuuden töhrimiseen soveltuvien maalien tai muiden aineiden hallussapito yleisellä paikalla ilman hyväksyttävää syytä on kielletty

Kuva 1: Järjestyslaki 3. luvun 9.§:n, 10.§:n ja 13.§:n mukaiset, julkisilla paikoilla kielletyt esineet ja aineet

5.5.4 Voimakeinojen käyttö

Opettajan ja oppilaan välisen konfliktin mahdollisuus on yksi koulumaailman vaaranpaikoista, joissa mahdollinen sanallinen konfliktitilanne eskaloituu fyysiseen yhteenottoon ja monesti tällaisissa tilanteissa opettaja on joutunut puuttumaan häiritsevästi käyttäytyvän oppilaan toimintaan (Poutala 2010, 132). Opettajalla on perusopetuslain mukaan oikeus poistaa oppilas luokasta tai ottaa haltuun esineitä ja aineita myös välttämättömiä voimakeinoja käyttäen. Voimakeinojen tulee kuitenkin olla perusteltuja, ne tulee pitää puolustettavina oppilaan ikä ja tilanteen uhkaavuus tai vastarinnan vakavuus sekä tilanteen kokonaisarviointi huomioon ottaen. (Perusopetuslaki 36. b §, 36. d §). Opettajalla on velvollisuus puuttua tilanteisiin, joissa oppilaiden huomataan menettelevän väärin tai vaarallisesti, mutta hänen tulee ottaa huomioon, että ulkopuoliset saattavat tulkita tilanteen eri tavoin. Lisäksi oppilaan ja opettajan fyysisen koon ja voiman erot ovat huomattavat, jolloin on tarkoin punnittava mitä keinoja voidaan käyttää oppilaan taltuttamiseksi (Poutala 2010, 134; Väisänen 2021, 6; Hakola 2013, 12–13).

Rikoslain 4. luvun 6.§:n mukaan voimakeinoja saa käyttää virkatehtävän hoitamiseen tai muuhun siihen rinnastettavan syyntuoksi sekä oikeudesta avustaa järjestystä ylläpitäviä henkilöitä ja voimakeinoja käytettäessä saa turvautua vain sellaisiin tehtävän edellyttämiin, tarpeellisiin toimenpiteisiin, joita voidaan pitää kokonaisuus arvioiden puolustettavina, tilanteen yleiskuva, vastarinnan vaarallisuus, tehtävän tärkeys ja kiireellisyys arvioiden (Rikoslaki 4. luku 6.§).

Tarve palauttaa työrauha on taustatekijänä voimakeinojen käytölle oppilaalle annetun poistumismääräyksen toteuttamiseksi tai turvallisen oppimisympäristön takaamiseksi, otettaessa oppilaalta pois vaarallisia tai oppimista ja opetusta häiritseviä esineitä. Opiskelijaan kohdistuvien voimakeinojen laillisuuden arvioinnissa on arvioitava seuraavat kolme asiaa:

- Oliko voimakeinoja käytettäessä taustalla oleva tehtävä laillinen ja jos oli,
- oliko kyseisessä tilanteessa tarpeellista käyttää voimakeinoja ja
- oliko voimakeinojen käyttäminen puolustettavaa

(Rikander 2021, 202).

Rikander (2021) mainitsee kirjassaan tarpeellisuusarvioinnin sisältävän kiellon ryhtyä voimakeinojen käyttöön, mikäli niiden käytöllä ei ole mahdollista saavuttaa tavoiteltua lopputulosta ja tämä välttämättömyyden vaatimus tulee esille perusopetuslain ilmaisussa ”välttämättömiä voimakeinoja”, kun lukiolaki ja laki ammatillisessa koulutuksessa käyttää muotoa ”tarpeellisia voimakeinoja” ja tarpeellisuusarviointi sisältää myös voimakeinojen käytön oikea-aikaisuuden ja tehokkuuden. Voimakeinoja käytettäessä tulee noudattaa vähintään haitan periaatetta sekä liian aikaisin aloitettu tai pitkittynyt voimakeinojen käyttö on kiellettyä (Rikander 2021, 202; Perusopetuslaki 36. b §, 36. d §; Lukiolaki 41.§, 45.§; Laki ammatillisesta koulutuksesta 87.§, 89.§).

Voimakeinojen käytön arvioinnin esimerkkinä voimme käyttää tilannetta, jossa oppilas laulaa oppitunnilla, häiriten opetusta ja muiden oppilaiden oppimista. Opettaja joutuu huomauttamaan oppilasta toistuvasti ja kehottaa hiljentymään tehtäviinsä luokasta poistamisen uhalla. Oppilas jatkaa häiritsevää laulamistaan, jolloin opettaja antaa poistumismääräyksen [primäärinormi]. Oppilas ei kuitenkaan noudata määräystä, vaan alkaa nimitellä ja arvostella opettajaa, häiriten edelleen opetusta ja muiden oppimista, jolloin opettajan tulee siirtää oppilas pois luokkatilasta turvatakseen muiden oppilaiden työrauhan. Opettaja päättää tietoisesti häiritsevän oppilaan poistamisesta ja tarttuu oppilasta olkavarresta kiinni samalla ohjeistaen sanallisesti tätä poistumaan luokasta [sekundäärinormi]. Kun oppilas alistuu voimankäyttöön, voi opettaja höllentää otettaan [tarpeellisuus- / puolustettavuusarviointi] ja saattaa oppilaan ulos luokasta.

Primäärinormiksi kutsutaan lakiin perustuvaa tehtävää, joka opettajan tehtävässä on esimerkiksi työrauhan ylläpitäminen ja joka on voimakeinojen käyttämisen mahdollistavan sekundäärinormin säännös. Sekundäärinormina edellä mainitussa tapauksessa on oppilaan poistaminen luokasta voimakeinoja käyttäen, koska oppilas ei ole noudattanut suullista poistumiskäskyä (Rikander 2021, 202).

Perusopetuslain 36. b §:n ja 36. d §:n mukaan voimankäyttövälineiden käyttö oppilasta poistettaessa tai esineitä ja aineita haltuun otettaessa, on kiellettyä. Perusopetuslain haltuunoton ja tarkastamisen yleisissä periaatteissa määritetään, että toimenpiteet tulee suorittaa mahdollisimman turvallisesti, eikä niillä

saa puuttua oppilaan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ja yksityisyyteen enempiä, kuin on välttämätöntä opiskelurauha ja turvallisuus varmistaa ja esineiden haltuun ottamisen sekä tavaroiden tarkastamisen tulee noudattaa hienotunteisuutta sekä toimenpiteet tulee suunnitella ja ohjeistaa kouluissa etukäteen (Perusopetuslaki 36. f §; Rikander 2021, 208).

Voimakeinojen käytöstä tulee aina tehdä kirjallinen ilmoitus voimakeinoja käyttäneen henkilön toimesta ja voimakeinoja voivat käyttää opettajat ja rehtorit yhdessä tai erikseen (Perusopetuslaki 7. luku 36. b§; Husu 2020, 21; Rikander 2021, 202)

5.5.5 Fyysinen rajoittaminen

Oppilaan fyysinen rajoittaminen on yksi voimakeinojen käyttömuoto ja kuten muissakin voimakeinoja käytettävissä tapauksissa, kyseiset tapaukset ovat aina poikkeustilanteita ja viimeinen keino taata oppilaiden työrauha (Väisänen 2021, 21; Golnick & ilves 2021; Husu 2020, 21).

Väisänen (2021) toteaa opinnäytetyössään oppilaan fyysisen rajoittamisen tilanteen rauhoittamiseksi olevan voimakeino, jonka käytöstä säädetään lailla ja on erittäin tärkeää, että aikuiset tietävät miten fyysisen rajoittamisen tilanteissa tulee toimia, jos sellaiseen ajaututaan. Vaikka kouluympäristössä tapahtuva fyysisen rajoittamisen tilanne on erilainen kuin esimerkiksi hoitoympäristössä tapahtuva, on niissä yhtäläisyyksiä otetasolla (Väisänen 2021, 13).

Fyysinen rajoittaminen sisältää olennaisesti kokemuksia väkivallasta, opettajan ja oppilaan lisäksi myös fyysisen rajoittamisen tilanteen nähneet sivulliset saavat väkivallan kokemuksen (Väisänen 2021, 11).

Ensiarvoista fyysisen rajoittamisen suhteen on se, että rajoittajalla on käytännön harjoitusta tai koulutusta taustalla, sillä kipu tai kivun uhka eivät saa sisältyä otteiden käyttöön sekä rajoitettavan oppilaan hengitys ja verenkierto eivät saa estyä, eikä hänen rintaansa, kaulaansa tai selkäänsä saa kohdistua painetta. Rajoitettavan oppilaan päällä istuminen on kiellettyä, pään kääntäminen tai peittäminen sekä raajojen liikeratojen vastainen vääntäminen on kiellettyä, eikä oppilaan nivelet saa lukkiutua tai vääntyä selän taakse, vaan rajoitettaessa tukipisteinä toimivat rajoitettavan henkilön omat raajat sekä tilanteessa

myötäillään rajoitettavan oppilaan kehon liikkeitä ja vältetään voimakkaita ja äkkinäisiä liikkeitä (Husu 2020, 26).

Kuten muissakin voimankäyttötilanteissa, tilanteeseen on hyvä kutsua paikalle muitakin aikuisia, ensisijaisesti muita opettajia tai rehtori, sillä vain heillä on lupa koulussa tapahtuvaan voimankäyttöön. Lisäksi tulee huomioida, ettei rajoitettavalla oppilaalla ole mitään huomiota vaativia perussairauksia (Husu 2021, 26).

5.5.6 Yleinen kiinniotto-oikeus

Yleinen kiinniotto-oikeus antaa jokaiselle oikeuden ottaa kiinni verekseltään tai pakenemasta tavatun rikoksesta epäillyn, jos rikoksesta on seurauksena vankeutta tai rikos on lievä pahoinpitely, näpistys, lievä kavallus, lievä luvaton käyttö, lievä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus, lievä vahingonteko tai lievä petos sekä jokaisella on oikeus ottaa kiinni se, joka on vangittava tai pidätettävä viranomaisen antaman etsintäkuulutuksen mukaan. Kiinniotettu on välittömästi luovutettava poliisille (Pakkokeinolaki 2. luku 2.§).

Yleinen kiinniotto-oikeus koskee lähinnä vankeusrikoksia, mutta laissa on erikseen nimetty sellaisia sakkorangaistuksella määrättyjä rikoksia, joissa kiinniotto-oikeus on olemassa. Tyypillinen kiinniottilanne on vahingontekijän, varkaan tai pahoinpitelijän kiinniotaminen verekseltään, eli rikos on juuri tapahtunut. Kiinniotaminen on mahdollista suorittaa ilman kiinniotettuun kohdistettua fyysistä puuttumista, koska pelkkä ilmoitus kiinniotosta saattaa riittää siihen, että kiinniotettu suostuu kiinniottoon ilman vastarintaa (Rikander 2021, 213).

Esimerkkinä otettakoon koulualueella koulun ulkoseinää spraymaalilla töhrinyt alle 15-vuotias henkilö ja koulun vahtimestari, joka näkee tapahtuman kokonaisuudessaan. Teko täyttää rikoslain 35. luvun 3.§:n määritetyn lievän vahingonteon tunnusmerkistön ja lisäksi järjestyslain 3. luvun 13.§:n töhrimiseen soveltuvien aineiden hallussapidon kieltävän lain. Vahtimestarilla on näin ollen oikeus ottaa vahingontekijä, eli tässä tapauksessa seinää töhrinyt oppilas, kiinni joko käskyttämällä tai käyttämällä sellaisia välttämättömiä voimakeinoja, joita voidaan pitää kokonaisuutta arvioiden puolustettavina, otettaessa

huomioon rikoksen laatu, kiinniotettavan käyttäytyminen ja tilanne huomioon ottaen muutenkin (Pakkokeinolaki 2. luku 3.§). Kiinniotosta tulee ilmoittaa välittömästi kiinniottamisen syy kiinniotetulle (Pakkokeinolaki 2. luku 4.§)

5.5.7 Hätävarjelu

Hätävarjelu on rikosoikeudellisesti oikeuttamisperuste, eli hätävarjelulla voidaan poistaa rikollisen teon oikeudenvastaisuus siinä tapauksessa, että hätävarjeluteko on tehty sallituissa rajoissa. Tällöin myös puolustusteko jää rankaisematta (Rikander 2021, 215). Hätävarjeluteossa hengen ja terveyden puolustaminen on perinteisesti katsottu olevan kyseessä, mutta rikoslain uudistamisen jälkeen vuonna 2004 puolustettavia oikeushyviä ei ole enää luetteloitu, joka mahdollistaa esimerkiksi kunnian puolustamisen hätävarjeluteoin kuitenkin niin, että teossa huomioidaan puolustettavuus- ja tarpeellisuusarviointi (Rikander 2021, 215). Myös toisen henkilön oikeushyviä voidaan puolustaa hätävarjeluteoin ilman, että tämä sitä nimenomaisesti pyytää. Kyseessä voi olla esimerkiksi oppilaitoksen pihalla tapahtuva pahoinpitely, johon sivullisella on oikeus puuttua (Rikander 2021, 215).

Hätävarjelu on lain mukaan sallittu tilanteissa, joissa tarpeellinen puolustusteko on sallittu, aloitetun tai välittömästi uhkaavan, oikeudettoman hyökkäyksen torjumiseksi, jollei teko ilmeisesti ylitä sitä, mitä voidaan kokonaisuutena arvioiden pitää puolustettavana. Hätävarjelua arvioidessa tulee ottaa huomioon hyökkäyksen laatu, voimakkuus, puolustautujan ja hyökkääjän henkilö- ja muut olosuhteet (Rikoslaki 4. luku 4.§; Husu 2020, 22).

Oikeus hätävarjeluun alkaa silloin, kun oikeudeton hyökkäys alkaa, eli konkreettinen vaara on käsillä, pelkkä hyökkääjän uhkaus ei anna perusteita puolustautumisoikeudelle, vaan uhkauksen tulee muodostaa välitön vaaratilanne, eikä hätävarjeluun ole mahdollista näin ollen ryhtyä varmuuden vuoksi, eikä sitä ole mahdollista jatkaa pidemmälle kuin vastarinnan murtaminen sitä vaatii. Alkavan hyökkäyksen viitteitä ovat yleensä nyrkkiin puristetut kädet, uhkaava liikehdintä ja tilannetta edeltänyt toiminta ja tyypillisesti alkaneena hyökkäyksenä pidetäänkin nyrkein ja potkuin tehtyä väkivallantekoa, jolloin hätävarjelun aikarajat ovat sidotut välittömästi hyökkäyksen alkamisesta hyökkääjän

vastarinnan päättymiseen (Rikander 2021, 215; Väisänen 2021 8,13; Husu 2020, 33).

5.6 Kurinpidolliset toimet

Kurinpidollisesti häiriö- ja väkivaltilanteita pystytään ehkäisemään lain mukaisilla keinoilla, joita ovat jälki-istunto, luokasta poistaminen, poistumisen esittäminen tai laiskanläksyt (Hakola 2013, 17). Perusopetuslain 36.§ määrittelee kurinpidolliset toimet tarkemmin ja esimerkiksi oppilaan osallistuminen opetukseen voidaan evätä korkeintaan jäljellä olevan työpäivän ajaksi, jos katsotaan olevan vaaraa, että toisen oppilaan tai muussa opetustilassa työskentelevän henkilön turvallisuus kärsii oppilaan väkivaltaisen tai uhkaavan käytöksen takia sekä jos katsotaan opetuksen tai siihen liittyvän toiminnan vaikeutuvan kohtuuttomasti oppilaan häiritsevän käyttäytymisen vuoksi (Perusopetuslaki 36§; Hakola 2013). Rehtorilla on oikeus oppilaan opiskeluoikeuden epäamisestä loppupäivän ajaksi ja oppilaalla on oikeus tulla kuulluksi tällaisissa tilanteissa, joissa hän on toiminnallaan vaarantanut opetushenkilökunnan tai muiden oppilaiden turvallisuuden tai jos hän on häirinnyt opetusta kohtuuttomasti (Hakola 2013, 14; Perusopetuslaki 36. a §).

Oppilas, joka häiritsee opetusta tai muutoin rikkoo koulun järjestystä, voidaan perusopetuslain 36.§:n mukaan määrätä jälki-istuntoon enintään kahdeksi tunniksi tai hänelle voidaan antaa kirjallinen varoitus. Jos kyse on vakavasta rikkomuksesta tai oppilas jatkaa häiritsevää ja epäasiallista toimintaansa, jälki-istunnon ja kirjallisen varoituksen saatuaan, hänet voidaan erottaa koulusta enintään kolmeksi kuukaudeksi (Perusopetuslaki 36.§). Jälki-istuntoa pidetään kaikista tehottomimpana keinona häiriötilanteiden ratkaisussa ja niiden ennaltaehkäisyssä, vaikka kyseistä kurinpitokeinoa pidetäänkin kouluissa hyvin yleisenä (Julin & Rumpu 2018, 204).

Määräaikainen erottaminen on mahdollista siinä tapauksessa, jos oppilas on käyttäytynyt niin väkivaltaisesti tai uhkaavasti, että toisen oppilaan tai opetustilassa toimivien henkilöiden turvallisuus on kärsinyt tai vaarantunut vakavasti ja on olemassa ilmeinen vaara, että väkivaltainen ja uhkaava käyttäytyminen jatkuu, määräaikainen erottaminen voidaan panna täytäntöön päätöksen lainvoimaisuuden estämättä (Perusopetuslaki 36. a §).

Oppilaan vahingonkorvausvelvollisuus on määritelty perusopetuslain 35.§:n mukaan niin, että oppilas on velvollinen korvaamaan aiheuttamansa vahingon vahingonkorvauslain mukaan (Perusopetuslaki 35.§; Vahingonkorvauslaki 1.§, 2.§).

5.7 Kasvatuskeskustelu

Jos oppilas häiritsee opetusta tai muutoin rikkoo koulun järjestystä, hänen menettelynsä on vilpillistä tai hän kohtelee muita oppilaita tai koulun henkilökuntaa epäkunnioittavasti tai loukkaa heidän ihmisarvoaan, voidaan oppilas määrätä yhteensä enintään kaksi tuntia kestävään kasvatuskeskusteluun, joka voidaan järjestää kerralla tai useammin koulupäivän aikana tai sen ulkopuolella (Perusopetuslaki 35. a §).

Julin ja Rumpu (2018) toteavat tutkimuksessaan, että kasvatuskeskustelu koetaan opettajien keskuudessa toimivaksi kurinpitotoimeksi

5.8 Opettajien valmiudet käsitellä häiriö- ja väkivaltatilanteita

Opettajien valmiudet käsitellä häiriö- ja väkivaltatilanteita ovat rajalliset, esimerkiksi opettajien koulutus fyysisten tilanteiden ratkaisemiseksi on vähäistä ja oppilaiden välisten väkivaltatilanteiden ratkaiseminen saattaa olla opettajille vaarallista (Hopia & Huvinen 2019, 22; Kiiski 2022, 45; Lahtela & Mattila 2021, 43).

Valmistuvien luokanopettajien kokemukset kouluissa tapahtuviin väkivaltatilanteisiin on suurimalle osalle tuttuja tilanteita, valtaosa on joutunut todistamaan koulussa tapahtuvia väkivaltatilanteita useammin kuin yhden kerran, vaikka työkokemusta on vielä hyvin vähän ja tilanteet kuvaillaan usein ennalta-arvaamattomiksi (Lahtela & Mattila 2021, 37). Luokan- ja erityisopettaja-opiskelijoiden yliopistokoulutuksesta tehty tutkimus osoittaa, etteivät opiskelijat ole saaneet mitään opetusta väkivaltatilanteiden varalle. Myös väkivaltatilanteiden ennaltaehkäiseviin toimintamalleihin opiskelijat eivät koe saavansa riittävästi opetusta (Jääskeläinen 2022, 47, 49).

Golnickin & Ilveksen (2021) mukaan opettajat olivat saaneet koulutusta väkivaltatilanteiden kohtaamiseen ja niissä toimimiseen niin, että 23 % vastaajista,

joista 23 % varhaiskasvatuksessa, 27 % perusopetuksessa 10 % lukiossa, 35 % ammatillisissa oppilaitoksissa, 35 % ammattikorkeakouluissa ja 8 % yliopistoissa toimivista opettajista oli saanut väkivaltatilanteisiin liittyvää koulutusta. Koulutuksen hyödyt koetaan opettajien keskuudessa myönteisinä, sillä 48 % vastaajista oli kokenut saatujen koulutusten auttavan väkivaltatilanteissa ja varsinkin peruskoulujen kyselyyn vastanneista opettajista 53 % koki koulutuksesta olleen hyötyä väkivaltatilanteiden hallinnassa (Golnick & Ilves 2021, 23)

6 TULOKSET

Suomen kouluissa erilaiset häiriö- ja väkivaltatilanteet ovat kasvussa. Monissa kouluissa tapahtuva ilkivalta, kiusaaminen sekä muut väkivallanteet ovat lisääntyneet ja tutkimusten mukaan opettajien oikeudet ja toimivaltuudet puuttua tilanteisiin ovat valtaosalla opettajia melko vähäiset. Verrattaessa lain sallimia opettajien oikeuksia, toimivaltuuksia ja oikeuttamisperusteita tutkimusten tuloksiin opettajien tietämyksestä ja annetusta koulutuksesta jo opettajakoulutuksessa, voi tehdä johtopäätöksen, etteivät opettajat saa riittävää koulutusta lainmukaisiin oikeuksiinsa ja toimivaltuuksiinsa liittyen (Jääskeläinen 2022 47–49; Hopia & Huvinen 2019, 22; Kiiski 2022, 45; Lahtela & Mattila 2021, 43). Monissa tutkimuksissa opettajat kertoivat, ettei heillä ole tietoa kuinka erilaisiin häiriö- ja väkivaltatilanteisiin voi puuttua. Lisäksi aamu- ja iltapäiväkerhotoimintaan liittyviin ongelmatilanteisiin ei ole selkeätä ohjeistusta, kuinka erilaisiin häiriö- ja väkivaltatilanteisiin voi lain sallimissa rajoissa puuttua.

Häiriö- ja väkivaltatilanteisiin puuttumiseen käytettävien keinojen käyttäminen on myös muun henkilökunnan näkökulmasta ongelmallista, koska esimerkiksi kuraattoreilla ja koulujen vahtimestareilla tai aamu- ja iltapäivätoiminnan ohjaajilla ei ole samoja oikeuksia kuten virassa olevilla opettajilla, joiden perusopetuslain mukaisten toimenpiteiden yhtenä oikeuttamisperusteena toimii kuntalain mukainen virkasuhde (Perusopetuslaki 7. luku 35. a § - 36. g §; Laki kunnan ja hyvinvointialueen viranhaltijasta 2.§).

Koulun muiden työntekijöiden sekä aamu- ja iltapäiväkerhotoiminnan ohjaajien oikeuttamisperusteita ja toimivaltuuksia häiriö- ja väkivaltatilanteiden varalle voidaan lähestyä ainoastaan rikos- ja pakkokeinolain antamien oikeuksien osalta. Kyseisissä tilanteissa koulun muu henkilökunnan tulee käyttää,

vähimmän haitan periaatetta noudattaen, pakkokeinolain mukaisia hätävarje-lua, voimakeinojen käyttöä ja yleistä kiinniotto-oikeutta käsitteleviä lain pykä-liä, joiden oikeuttamisperusteet poikkeavat perusopetuslain antamista mahdol-lisuuksista puuttua ja ennaltaehkäistä kyseisiä tilanteita. Koulun muu henkilö-kunta saa rikos- ja pakkokeinolain mukaan puuttua häiriö- ja väkivaltatilantei-siin ainoastaan niissä tapauksissa, joissa väkivallan uhka eskaloituu fyysiseksi väkivallaksi tai tekijä saadaan kiinni verekseltään kiinni lainvastaisesta teosta (Rikoslaki 4. luku 4.§ - 6.§; Pakkokeinolaki 2. luku 2.§, 3.§).

Opettajien oikeuksia puuttua ja ennaltaehkäistä häiriö- ja väkivaltatilanteita oh-jataan perusopetuslain luvussa 7, jossa opettajien oikeudet, toimivaltuudet ja oikeuttamisperusteet erilaisten tilanteiden ratkaisemiseksi ja ennaltaehkäise-miseksi määritellään tarkemmin. Opettajilla on poikkeuksena muuhun henkilö-kuntaan nähden oppilaan yksityisyyttä koskevia oikeuksia. Muun muassa heillä on oikeus tarkastaa oppilaan tavarat siinä tapauksessa, että on vahvaa näyttöä lainvastaisten esineiden tai aineiden hallussapidosta (Perusopetuslaki 7. luku 36. e§, 36. f§). Opettajien voimankäyttöä määrittelee perusopetuslain 7. luvun 36.§ - 36. g§:n lisäksi rikoslain 4. luvun 5.§ pakkotilasta ja 6.§ voima-keinojen käytöstä sekä pakkokeinolain 1. luvun 3§ vähimmän haitan periaat-teesta (Perusopetuslaki 7. luku 36. § - 36. f §; Rikoslaki 4. luku 4.§, 5.§; Pak-kokeinolaki 1. luku 3.§).

Rikosoikeudellisesti vastuussa olevia oppilaita on mahdollista sanktioida rikos-lain mukaisilla rangaistuksilla, mutta alle 15-vuotiaiden rikosoikeudellisen vas-tuun puuttuessa, sanktiointi on hankalampaa. Rikoksen vakavuuden mukaan heidän kohdallaan ei voida käyttää rikoslain mukaisia rangaistusmenetelmiä, vaan heihin voidaan kohdistaa lastensuojelullisia toimenpiteitä, esimerkiksi huostaanoton muodossa (Lastensuojelulaki 9. luku 40.§). Teoriatietoa hyväksi käyttäen saadaan tulokseksi kattava koulutusmateriaali, jossa käydään esi-merkkejä apuna käyttäen lakien mukaiset opettajien oikeudet, toimivaltuudet ja oikeuttamisperusteet myös voimankäytön ja fyysisen rajoittamisen osalta. Opetusmateriaalissa ilmenee myös koulun muun henkilökunnan ja aamu- ja iltapäivätoiminnan ohjaajien oikeudet ja toimivaltuudet sekä oikeuttamisperus-teet perustus-, pakkokeino- ja rikoslain sallimissa rajoissa.

7 KOULUTUSMATERIAALIN LAADINTA

Sähköisen koulutusmateriaalin laadin käyttämällä Microsoft Powerpoint-ohjelmaa, jolla eri sivuilla kuvasin oppilaiden ja opettajien oikeuksia sekä opettajien oikeuttamisperusteita erilaisille lainmukaisille toimenpiteille esimerkkien avulla. Opetusmateriaalin sivuilla käydään läpi esimerkkejä apuna käyttäen opettajien oikeudet, toimenpiteet ja oikeuttamisperusteet erilaisia häiriö- ja väkivaltatilanteita varten.

Koulutusmateriaalin ensimmäinen osio sisältää yleistä tietoa opettajien lainmukaisista valtuutusperusteista, virkasuhteesta sekä oppilaiden oikeuksista. Ensimmäisen osion jälkeen käsitellään perusopetuslain mukaisia oikeuttamisperusteita ja toimenpiteitä erilaisiin ongelmatilanteisiin esimerkkejä käyttäen ja kolmannessa osiossa käsitellään aamu- ja iltapäiväkerhotoiminnan ohjaajien sekä koulun muun henkilökunnan lain sallimat oikeudet ongelmatilanteiden varalle.

Koulutusmateriaalin neljännessä osiossa on muutamia mielikuvaharjoituksia, joita pohditaan koulutustilanteessa ja oikeat toimenpiteet on avattu lain mukaisilla, oikeilla vastauksilla jokaista harjoitusta seuraavalla sivulla.

8 POHDINTA

Luvussa 8 esitellään tutkimusaineistosta saatujen tulosten perusteella tehdyt johtopäätökset ja yhdistetään ne opinnäytetyön teoriaan sekä kuvataan johtopäätösten pohjalta ilmenneitä kehittämisehdotuksia. Luvussa arvioidaan myös käytettyjen menetelmien soveltuvuutta, luotettavuutta sekä tutkimuksen toistettavuutta.

8.1 Johtopäätökset

Ensimmäisenä tutkimuskysymyksenä opinnäytetyössäni oli, *mitä oikeuksia, toimivaltuuksia ja oikeuttamisperusteita opettajilla ja opettajiksi valmistuvilla on häiriö- ja väkivaltatilanteissa?* Tutkimuksesta saatujen tulosten perusteella opettajat eivät ole riittävän hyvin perillä omista oikeuksistaan ja opettajankoulutuksessa aihetta käsitellään hyvin vähän, ongelmatilanteisiin valmentavan koulutuksen painottuessa työnantajan vastuulle. Opettajilla ei ole välttämättä

tietoa oikeuttamisperusteista erilaisiin toimenpiteisiin, ja lain sallimat keinot painottuvat perusopetuslain antamiin valtuuksiin, vaikka esimerkiksi voimankäytössä tulee ottaa huomioon rikos- ja pakkokeinolain mukaiset, voimakeinojen käyttöä ja vähimmän haitan periaatetta käsittelevät lain pykälät.

Tuloksissa ilmeni, että erilaiset työrauhahäiriöt sekä opettajiin kohdistunut kouluväkivalta on lisääntynyt. Opettajat kokevat yhä enemmän vertaisrajat ylittävää kiusaamista ja suoraa fyysistä ja henkistä väkivaltaa. Suuri osa opettajien työajasta kuluu erilaisten luokissa tapahtuvien häiriötilanteiden selvittämiseen ja näissä tilanteissa opettajat eivät välttämättä tiedä omia oikeuksiaan käyttäen esimerkiksi voimakeinoja tilanteen rauhoittamiseksi. Väkivaltilanteissa tilanne on samankaltainen ja opettajat kokevat epävarmuutta puuttessaan tilanteisiin ja käyttäessään voimakeinoja joko tilanteen ratkaisemiseksi tai itsensä ja muiden suojelemiseksi. Voimakeinojen käyttöä pyritään välttämään tutkimuksessa esiin tulleiden tilanteiden ratkaisemiseksi, vaikka oikeuttamisperusteet olisivatkin olemassa. Myös häiriöitä ja väkivaltaa ennaltaehkäisevien toimenpiteiden, kuten oppilaan tavaroiden tarkastamisen ja oppilaan opiskelun epääminen jäljellä olevan työpäivän ajaksi on tulosten mukaan harvinaista, vaikka laki antaa näihin toimenpiteisiin melko matalan kynnyksen suorittaa kyseisiä toimenpiteitä.

Toinen tutkimuskysymys käsittelee, *millaisia laillisia oikeuksia koulun muulla henkilökunnalla, muun muassa kuraattoreilla ja vahtimestareilla sekä aamu- ja iltapäiväkerhojen ohjaajilla on häiriö- ja väkivaltilanteisiin?* Muulla koulun henkilökunnalla sekä aamu- ja iltapäiväkerhotoiminnan ohjaajilla on rikoslain ja pakkokeinolain mukaiset oikeudet puuttua häiriö- ja väkivaltilanteisiin hättävarjelun ja yleisen kiinniotto-oikeuden sekä niihin liittyvien voimankäyttöpykälien perusteella, mutta heidän toimintansa on perusopetuslain sallimien toimenpiteiden ulkopuolella.

Kolmantena tutkimuskysymyksenä tutkimuksessa on, *kuinka opettajien ja koulun muun henkilökunnan sekä aamu- ja iltapäiväkerhotoiminnan ohjaajien tietoisuutta oikeuksista, toimenpiteistä ja oikeuttamisperusteista ongelmatilanteissa saataisiin lisättyä?* Tutkimuksessa toteutetun kirjallisuuskatsauksen tuloksissa havaitsin, että opettajankoulutuksessa tulisi kiinnittää enemmän huomiota ongelmatilanteisiin ja niiden ennaltaehkäisyyn. Laki antaa laajat

mahdollisuudet puuttua ongelmatilanteisiin, mutta koulutus lain sallimista toimenpiteistä ja oikeuttamisperusteista olisi hyvä sisällyttää sekä opettajiksi opiskelevien, että jo virassa toimivien opettajien koulutusohjelmaan, jota ei vielä toistaiseksi ole tehty. Työnantajat kouluttavat opettajia kyseisiin tilanteisiin hyvin moninaisella koulutusmateriaalilla, mutta näistä koulutuksista monikaan opettaja ei koe saavansa tarvittavaa hyötyä, vaan kokevat saamansa koulutukset sekavina, joista saatu hyöty on hyvin vähäistä.

Koulun muun henkilökunnan koulutuksista tai oikeuksista ei lähdekirjallisuudessa ollut mainintaa ja tämän takia jouduin etsimään vastauksia lainsäädännöstä, joista rikos-, järjestys- ja pakkokeinolain sekä työlainsäädännön sisältämistä pykälistä löytyi myös kuraattoreita ja vahtimestareita sekä aamu- ja ilta-päiväkerhojen ohjaajia koskevia, lain sallimia oikeuksia, joita voidaan soveltaa suoraan heidän työssään kohtaamiin ongelmatilanteisiin ja näin ollen pystyin sisällyttämään kyseiset ammattiryhmät myös koulutusmateriaaliin.

8.2 Kehittämisehdotukset

Tuloksiin nojaavaan tietoon perustuen, ensimmäisenä kehitysehdotuksena on lisätä opettajien tietoisuutta omista oikeuksistaan, toimenpiteistä ja oikeuttamisperusteista säännöllisen koulutuksen muodossa. Tätä koulutusta tulisi antaa jokaisen koulun opettajakunnalle jokaisen lukuvuoden alussa, sekä koulutusmateriaali tulisi olla jokaisen opettajan saatavilla tarvittaessa. Tilanteita, joissa opettajat joutuvat mahdollisesti käyttämään voimakeinoja, tulisi myös kouluttaa ja näissä tilanteissa on ensisijaisen tärkeää, ettei voimakeinoja käyttävä opettaja ole tilanteessa yksin. Toisen opettajan hakeminen paikalle ennen voimakeinojen käytön aloittamista tulisi katsoa ensimmäiseksi voimakeinoksi, jolloin oppilas saattaa mahdollisesti alistua esimerkiksi annettuun poistumiskäskeyn. Lisäksi toinen opettaja toimii todistajana voimakeinonkäyttötilanteessa, jolloin toimenpiteitä suorittavalla opettajalla ja toimenpiteen kohteena olevalla oppilaalla on parempi oikeusturva toimenpiteiden aiheuttamista, mahdollisista jatkoseuraamuksista. Lisäksi jokaisen lukukauden alussa olisi hyvä käydä oppilaiden kanssa läpi opettajien toimivaltuudet ja oikeudet puuttua häiriö- ja väkivaltatilanteisiin sekä lisätä oppilaiden tietoisuutta vahingonkorvausvelvollisuudesta, rikosoikeudellisesta vastuusta ja äärimmäisissä

tapauksissa alle 15-vuotiaisiin kohdistettavista lastensuojelullisista toimenpiteistä.

Toisena kehittämiskohteena tulee lisätä oppilaiden tietoisuutta opettajien lainmukaisista oikeuksista. Oppilaille tulisi korostaa vahingonkorvausvelvollisuutta, sekä 15 vuotta täyttäneiden rikosoikeudellista vastuuta ja alle 15-vuotiaisiin kohdennettavien lastensuojelutoimenpiteiden mahdollisuutta, esimerkiksi kiusaamistapauksissa, joissa pahoinpitelyn tunnusmerkistö täyttyy. Oppilaille tulisi painottaa myös opettajien virkasuhdetta, joka antaa lainmukaiset oikeudet puuttua myös oppilaiden yksityisyyttä koskeviin toimenpiteisiin esimerkiksi oppilaan tavaroiden tarkastamisen muodossa tai voimakeinojen käytöstä muun muassa väkivaltatilanteissa. Oppilaille tulisi myös tuoda esille koulun muun henkilökunnan lain sallimat oikeudet puuttua ongelmatilanteisiin. Mobiililaitteiden käytöstä tulisi laatia koulun järjestyssääntöihin oma osionsa, jossa korostettaisiin rikoslain ja perusopetuslain mukaisia rajoituksia esimerkiksi kuvien ja videotallenteiden ottamisesta sekä niiden levittämisestä.

Koulun muun henkilökunnan sekä aamu- ja iltapäiväkerhojen ohjaajien koulutuksiin tulisi sisällyttää rikos- ja pakkokeinolain sallimat hätävarjelun sekä yleisen kiinniotto-oikeuden mukaiset oikeuttamisperusteet ja kyseisten lakien sallimat toimenpiteet, joiden perusteella he pystyvät työsuhteessaan puuttumaan erilaisiin häiriö- ja väkivaltatilanteisiin. Tällaisia tilanteita ovat esimerkiksi ilki-valta-, varkaus- ja väkivaltatilanteet, joissa tekijät saadaan verekseltään kiinni tai tilanteet, joihin voidaan puuttua suojellakseen toisen henkilön omaisuutta, henkeä tai terveyttä.

Edellä mainituilla kehittämisehdotuksilla oppilaiden sekä oppilaitosten turvallisuutta ja järjestystä uhkaavia tilanteita pystyttäisiin ennaltaehkäisemään ajoissa sekä tilanteiden eskaloituessa opettajilla ja muulla koulun henkilökunnalla olisi tiedossaan lailliset oikeudet ja toimenpiteet sekä oikeuttamisperusteet tilanteisiin puuttumiseen ja näin mahdollisuudet pienentää aiheutuneita henkilö- ja materiaalivahinkoja paranevat. Myös opettajien auktoriteettia saadaan kasvatettua tuomalla esille heidän lainmukaisia oikeuksiaan, joilla voidaan puuttua oppilaiden oikeuksiin sekä korostaa oikeuttamisperusteita myös erilaisille kurinpidollisille toimenpiteille, joista kasvatustieteiden tutkimus tulisi nostaa.

Erilaisten häiriö- ja väkivaltatilanteiden kirjaamista tulisi helpottaa sekä niiden laatimisen kynnystä madaltaa. Opinnäytetyössäni käytetyissä tutkimuksissa tuli ilmi, että pienimpiä häiriö- ja väkivaltatilanteita ei välttämättä kirjata, vaan niiden katsotaan kuuluvan opettajan työhön. Tämä kuitenkin madaltaa oppilaiden kynnystä jatkaa esimerkiksi kiusaamista tai häiriön aiheuttamista ja heikentää mahdollisuuksia niiden lopettamiseksi, jos havaitut tilanteet jäävät kirjaamatta.

8.3 Luotettavuuden arviointi

Opinnäytetyön luotettavuuden arvioinnissa käytettävät laadullisen tutkimuksen käsitteet ovat luotettavuus, uskottavuus ja eettisyys. Vaikka nämä käsitteet kytkeytyvät toisiinsa ja ne ovat vaikeaselkoisia sekä abstrakteja kokonaisuuksia, ei niitä ole helppo määritellä yksiselitteisesti ja yhdenkin niistä ontuessa tai puuttuessa, putoaa koko tutkimukselta pohja pois (Puusa & Juuti 2020, 167).

Käytettäessä kirjallisuuskatsausta tutkimusmenetelmänä, opinnäytetyön teoriaosuuteen on pyritty valitsemaan lainsäädännön tueksi erilaisia lainsäädäntöä tukevia ohjeita, opinnäytetöitä sekä pro gradu -tutkimuksia, joiden teoreettista tietoa on verrattu lainsäädäntöön ja näin saatu havaintoja siitä, kuinka tutkimuksissa ilmenneet opettajien oikeudet, toimenpiteet ja oikeuttamisperusteet erilaisiin ongelmatilanteisiin ovat linjassa lainsäädännön kanssa. Pääasiallisesti valtaosassa tutkimuksia käsiteltävät asiat toistuvat usein, käytettävä lainsäädäntö on laajasti käsitelty ja teorit tukevat toisiaan. Enimmäkseen tutkimuksissa käsitellään opettajien oikeuksia ja toimenpiteitä häiriötä aiheuttavan oppilaan poistamiseksi luokasta ja häiritsevän aineen tai esineen haltuun ottamista oppilaalta. Vähimmän haitan periaatetta, voimakeinojen käyttöä, oppilaan tavaroiden tarkastamista ja järjestyslain mukaisia, kiellettyjä esineitä tai aineita käsitellään ainoastaan muutamassa tutkimuksessa. Opettajien oikeuksia käsittelevissä ohjeistuksissa lakisääteisyys käy ilmi enemmän, mutta yhteistä sekä tutkimusten ja ohjeistusten suhteen on, että kaikkia oikeuksia ei ole avattu riittävästi. Esimerkiksi voimankäyttöä tai vähimmän haitan periaatetta ei ole käyty läpi perusteellisemmin, vaan miltei kaikissa tutkimuksissa kyseiset asiat ovat jääneet vain maininnan tasolle. Nämä asiat tulisi ottaa huomioon aina ennen kaikkea oppilaan fyysistä koskemattomuutta, voimankäyttöä

sekä kurinpidollisia toimia koskevissa ohjeissa opettajien, oppilaiden sekä koulun muun henkilökunnan oikeusturvan kannalta.

Opinnäytetyön luotettavuuden arvioinnin varmistaminen tapahtui vertaamalla lainsäädäntöä eri asetuksiin, jo olemassa oleviin tutkimuksiin, aihetta käsittelevään kirjallisuuteen sekä opettajille laadittuihin häiriö- ja ongelmatilanteisiin keskittyneisiin ohjeisiin. Näin ollen ohjeista, olemassa olevista tutkimuksista ja kirjallisuudesta saadut tulokset olivat linjassa lainsäädännön kanssa ja tutkimukseni luotettavuutta voidaankin arvioida peilaamalla kirjallisuuskatsauksesta saatuja tuloksia lainsäädäntöön, joka toimii tutkimukseni perustana.

Vahvistettavuuden ja vahvistuvuuden osalta voidaan havaita, että tutkimuksessa käsitellyt ilmiöt ja tilanteet saavat tukea muista vastaavia asioita käsittelevistä tutkimuksista (Eskola & Suoranta 1998, luku 5). Arvioidessani vahvistettavuutta ja vahvistuvuutta, vertasin tutkimuksessani saamiani tuloksia aiemmin tehtyihin tutkimuksiin ja näin pystyin arvioimaan, onko opinnäytetyöni havainnot samansuuntaisia aiemmin tehtyjen tutkimusten kanssa ja löydänkö niistä uusia näkökulmia ja tietoa aiheesta. Koska opinnäytetyöni on vahvasti lainsäädäntöön perustuva tutkimus, vertailun tulokset olivat erittäin samankaltaisia muiden tutkimusten kanssa ja näin ollen vahvistettavuuden ja vahvistuvuuden varmistaminen kirjallisuuskatsauksen muodossa osoittautui riittäväksi.

Aineiston merkittävyyttä tarkastellessa tulee muistaa, että merkittävyys käsitteenä on suhteellinen käsite, eikä ennakkokriteerejä ole helppo määritellä sille, mikä tekee aineistosta merkittävän ja tällöin tutkijan vastuulla on kyky puolustaa aineistonsa merkitystä ja tässä yhteydessä on tärkeä tietää aineiston kulttuurillisesta ympäristöstä ja tuotantoehdoista (Eskola & Suoranta 1998, luku 5). Opinnäytetyö perustuu teoreettisesta tiedosta saatuihin tuloksiin, joiden perusteella laadittu häiriö- ja väkivaltatilanteisiin suunniteltu, opettajille ja rehtoreille kohdistettu koulutusmateriaali laaditaan. Tässä tapauksessa en katsonut tarpeelliseksi haastattelujen ja kyselyiden tekemistä, sillä edellä mainituissa tutkimusmenetelmissä en olisi saanut merkittävää tietoa muusta, kuin opettajien tietämyksestä omiin oikeuksiinsa sekä lain sallimiin toimenpiteisiin ja tämä tuli esille jo kirjallisuuskatsauksessa käytettävässä materiaalissa erittäin selkeästi. Lisäksi näin riskinä haastatteluissa ja kyselyissä

kohdehenkilöiden tunteiden esiin tulemisen, joka olisi vääristänyt saatuja vastauksia joko vähättelyn tai liioittelun muodossa.

Kirjallisuuskatsaukseen valittu, aihetta käsittelevä materiaali saturoitui hyvin nopeasti, sillä aiempia tutkimuksia opinnäytetyötäni vastaavista aiheista on tehty runsaasti ja tutkimusta tehdessä myös tutkimuskysymyksiin saadut vastaukset alkoivat hahmottua jo hyvin varhaisessa vaiheessa. Tutkimuksen lopputuloksena oli kattava, lainsäädäntöön perustuva tutkimus, jossa tutkimuskysymysten vastausten perusteella havaittuja kehitysehdotuksia ja Joensuun kaupungille tarkoitettua koulutusmateriaalia oli helppo ryhtyä laatimaan.

9 LOPUKSI

Koulumaailma on muuttunut vuosikymmenten aikana rauhattommaksi ja erilaiset häiriö- ja väkivaltatilanteet ovat yleistyneet, mutta myös muuttuneet vakavammiksi. Koulukiusaaminen, ilkivalta ja erilaiset väkivallanteot varjostavat yhä useamman koululaisen arkipäivää. Viimeisin raaka väkivallanteko tapahtui 2. huhtikuuta 2024 Vantaan Viertolassa tapahtuneen koulusurman muodossa, jossa 12-vuotias poika surmasi yhden luokkatoverinsa ja haavoitti kahta muuta vakavasti. Tapahtuma herätti jälleen keskustelun oppilaitosturvallisuudesta ja keskusteluissa mainittiin tekijän joutuminen kiusaamisen kohteeksi, jonka katsottiin olevan syy tapahtuneeseen.

Toinen, ainoastaan 12-vuotias henkilö tuomittiin jäljellä olevan lukuvuoden ajaksi lähestymiskieltoon Päijät-Hämeen käräjäoikeudessa joulukuussa 2023, samaa koulua käyneeseen lapseen kohdistetun uhkailun ja jatkuvan häirinnän takia, jonka ei katsottu päättyvän muilla keinoilla. Tekijä oli valittanut käräjäoikeudessa saamastaan tuomiosta hovioikeuteen, joka hylkäsi valituksen. Hovioikeus katsoi, että alaikäinen voidaan määrätä lähestymiskieltoon, vaikka hän ei olisikaan rikosoikeudellisessa vastuussa. Lähestymiskiellon oikeuttamisperusteena katsotaan olevan terveyteen, vapauteen tai rauhaan kohdistuvat rikokset tai sellaisen uhka tai muu vakava häirintä (Helsingin sanomat 1.5.2024).

Nuorten lisääntynyt pahoinvointi nyky-yhteiskunnassa on johtanut muun muassa jengiytymiseen, josta on Ruotsissa tullut perustavanlaatuinen ongelma,

ja Suomessakin nuorisojengit ovat lisääntyneet suurimmissa kaupungeissa. Esimerkiksi Helsingissä nuorisojengit ovat syyllistyneet lukuisiin rikoksiin, kuten ryöstöihin ja pahoinpitelyihin. Jengiytyminen ei vielä näy suoraan Suomen kouluissa, mutta eri tutkimusten mukaan tämä ilmiö näkyy melko laajasti koulujen ympäristössä.

Viimeaikaisten tapahtumien takia opettajien työturvallisuus sekä oppilaitosturvallisuus ovat nousseet esille ja katsoin tarpeelliseksi tehdä opinnäytetyöni ja sen mukaan laaditun koulutusmateriaalin ennaltaehkäisemään ja vähentämään erilaisia koulujen häiriö- ja väkivaltatilanteita. Opinnäytetyöni aihe on ajankohtainen valtakunnallisestikin ja lopputuloksena laadittu koulutusmateriaali antaa hyvän pohjatiedon kaikille uutta lukuvuotta aloittaville opettajille paikkakunnasta riippumatta. Kyseistä koulutusmateriaalia voidaan soveltaa perusopetuksen lisäksi myös lukio-opetuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa, vaikka oppilaat ovat rikosoikeudellisessa vastuussa teoistaan ja opettajien kohtaamat ongelmatilanteet ovat tutkimusten mukaan harvinaisempia kuin perusopetuksessa tapahtuneet.

Tutkimuskysymysten ratkaiseminen oli keskeinen tavoite opinnäytetyön toteutuksessa. Saavutin tavoitteet hyvin nopeasti kirjallisuuskatsauksen avulla ja se toimi myös erittäin tehokkaana tutkimusmenetelmänä sähköistä koulutusmateriaalia suunnitellessa. Lainsäädäntö ja erilaisten tutkimusten tulokset nivoutuivat yhteen saumattomasti ja lisäksi mukaan otettu Ruotsin koululainsäädäntö sekä siihen liittyvät tutkimukset antoivat selkeän kuvan kahden eri maan koululainsäädäntöjen ja opettajien oikeuksien eroista erilaisissa häiriötilanteissa ja niiden ennaltaehkäisyssä. Suomen kouluja koskeva lainsäädäntö on erittäin samankaltainen Ruotsin vastaavan lainsäädännön kanssa, vaikka poikkeuksia löytyy ehkä eniten kurinpidollisten toimien osalta, jotka ovat ruotsalaisessa lainsäädännössä tarkemmin määriteltyjä esimerkiksi kiusaamisen ja mobiililaitteiden käytön osalta.

Opinnäytetyön edistyessä huomasin, kuinka laajasti lainsäädäntö antaa niin opettajille kuin muullekin koulun henkilökunnalle toimivaltuuksia ja oikeuksia häiriö- ja väkivaltatilanteiden osalta ja kuinka oikeuttamisperusteet erilaisiin toimenpiteisiin koostuvat useamman lain tuntemisesta. Tämä selkeytti koulutusmateriaalin kokoamista ja totesin, että koulutusmateriaaliin tulee ottaa

mukaan perusopetuslain lisäksi huomioon muun muassa kuntalaki, rikoslaki, pakkokeinolaki, laki kunnan ja hyvinvointialueen viranhaltijasta, perusopetusasetus sekä lukuisia muita lakeja ja asetuksia, joissa määritetään oikeuttamisperusteita ja oikeuksia toimia häiriö- ja väkivaltatilanteissa sekä käydään laillisuusperusteet eri toimenpiteille.

Opinnäytetyön tekeminen tuntui aluksi yksinkertaiselta, mutta teoriaosuutta laatiessani huomasin, kuinka vaativaa lain tulkitseminen sekä eri lakien läpikäyminen loppujen lopuksi oli. Lakien tulkinta vaati eri lainsäädännön vertailua, että sain kirjattua selkeät, lainmukaiset oikeuttamisperusteet erilaisille oikeuksille ja toimenpiteille. Lähdemateriaalin eri tutkimuksia ja ohjeita joutui vertailemaan paljon keskenään sekä vertaamaan niissä käsiteltyjä aiheita lainsäädäntöön, mikä hidastutti työskentelyä huomattavasti. Tällä tavoin kuitenkin kokonaiskuva aiheesta yhdenmukaistui ja helpotti hahmottamaan tutkimuskysymysten ratkaisemista sekä loi inspiraatiota ja laajensi näkökulmaa, jota pystyi käyttämään alkuperäistä suunnitelmaa laajemman koulutusmateriaalin laadintaan.

Opinnäytetyöprosessi oli aluksi melko helppo, mutta mitä pidemmälle prosessi eteni, havainnot eri lakien merkityksestä opinnäytetyön aiheeseen korostuivat. Lakitekstin määrä kasvoi suuremmaksi, mitä pidemmälle prosessi eteni ja välillä näytti siltä, että lainsäädännön osuus paisuisi liian suureksi verrattuna aiempaan tutkimustietoon nähden. Prosessin haastavimpana vaiheena pidin kirjallisuuskatsauksen laadintaa, sillä tutkimusmateriaalia oli todella runsaasti ja materiaalin rajaaminen koskemaan ainoastaan opinnäytetyön aihetta koulujen häiriö- ja väkivaltatilanteisiin sekä opettajien oikeuksiin, oli melko haastavaa rajata sellaiseksi, että opinnäytetyö pysyisi käsitellyssä aiheessa, eikä käsitelisi toissijaisia aiheita, muun muassa jengiytymisen vaikutuksia koulujen työrauhahäiriöihin.

Opinnäytetyötä toteuttaessani huomasin, että jo aiemmissa tutkimuksissa saadut tulokset olivat riittävät omaan opinnäytetyöhöni, joten alkuperäinen suunnitelma jättää kyselytutkimukset sekä haastattelut pois tutkimuksestani, auttoi keskittymään jo tutkitun tiedon ja lainsäädännön keskinäiseen vertailuun. Tutkimuksessani keskityin enemmän lainsäädännön oikeuttamisperusteisiin ja niiden mahdollistamiin toimenpiteisiin, jolloin kykenin kohdentamaan

tutkimukseni opinnäytetyöni tutkimuskysymyksien vastausten etsimiseen, ilman kyselytutkimuksien ja haastatteluiden tiedon suodattamista, joka ei välttämättä olisi ollut riittävän tarkkaa kohderyhmän laillisen tietämyksen mahdollisen puutteellisuuden ja jo aiemmin mainitun tunteiden esiintulon takia. teoriaosuudessa jätin Ruotsin koululainsäädännön kokonaan ulkopuolelle, sillä tarkoituksena oli saada teoriatietoa kotimaisen lainsäädännön antamista mahdollisuuksista erilaisten ongelmatilanteiden oikeuttamisperusteisiin ja opettajien oikeuksiin, joiden mukaisia toimenpiteitä avasin lukuisiin lakeihin peilaten.

Kansainvälisen vertailun suoritin kirjallisuuskatsauksessa, jossa havaitsin Suomen ja Ruotsin koululainsäädännön samankaltaisuudet, vaikka pieniä eroja olikin havaittavissa, Ruotsin koululainsäädännön ollessa hieman tarkempi eri oikeuttamisperusteiden ja toimenpiteiden suhteen, vaikka opettajien oikeudet olivat hyvin samankaltaisia. Jatkotutkimuksessa voisi syventyä siihen, kuinka Ruotsissa häiriö- ja väkivaltatilanne on vakavampi kuin Suomessa, erilaisten häiriö- ja väkivaltatilanteiden ollessa yleisempiä, pois lukien Suomessa tapahtuneet koulusurmat, joiden osalta viime vuosien tilanne kotimaassa on korkeampi. Toinen jatkotutkimuksen aihe, jota on tutkittu vähemmän, voisi keskittyä oppilaiden vanhempien aiheuttamiin häiriö- ja väkivaltatilanteisiin ja siihen, kuinka yleisiä ja vakavia kyseiset tapaukset ovat.

Opinnäytetyötäni pidän onnistuneena, sillä aihe on tällä hetkellä erittäin ajankohtainen, sain vastaukset tutkimuskysymyksiini, pystyin laatimaan kattavan, lakeihin ja asetuksiin perustuvan teoreettisen pohjan koulutusmateriaalille, jota voidaan käyttää valtakunnallisestikin opettajien tietoisuuden lisäämisessä omiin oikeuksiinsa, oikeuttamisperusteisiin ja erilaisiin toimenpiteisiin vakavissakin häiriö- ja väkivaltatilanteissa. Lisäksi opinnäytetyöhöni tuli myös alle 15-vuotiaiden lastensuojelullinen näkökulma kyseisissä tilanteissa, joiden vakavuuden mukaan rikosoikeudellisen vastuun ulkopuolella olevien lasten tekoja voidaan käsitellä lastensuojelullisten toimenpiteiden muodossa, joista vakavimpien tekojen takia tekijä voidaan esimerkiksi huostaanottaa hänen kehityksensä tai muiden turvaamiseksi.

Opinnäytetyön tekeminen oli kokonaisuudessaan hyvin opettavainen prosessi, jossa lainsäädäntöön sekä tutkimusmateriaaliin syventyminen lisäsi omaa tietoisuuttani opettajien osaltaan kokemiin häiriö- ja väkivaltatilanteisiin, joita on

nykyajan kouluympäristössä paljon, eivätkä opettajat välttämättä tiedä omia oikeuksiaan puuttua niihin. Kehittymiseni opiskelijana kulminoitui tähän opinnäytetyöhön, jossa pääsin näyttämään osaamistani yhdellä turvallisuusalan osa-alueella ja johon tunsin pystyväni vaikuttamaan tämän opinnäytetyöni kautta. Kiitän mahdollisuudestani tehdä kyseisen opinnäytetyöni Joensuun kaupungille ja toimeksiantajaani edustavaa Ville Leinosta, joka tarjosi ajankoh- taista ja haastavaa aihetta opinnäytetyöni aiheeksi sekä erilliset kiitokset opin- näytetyöni ohjaajalle Jyrki Haapalalle, jolta sain rakentavaa palautetta ja kehit- tämisehdotuksia opinnäytetyöni onnistuneen lopputuloksen aikaansaamiseksi.

LÄHTEET

Asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 4.12.1998/986

DotLive Global AB. s.a. School violence in Sweden. DotLive Global AB. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://files.builder.misssite.com/86/d9/86d97db5-19e1-44ba-ba02-b2b01e833695.pdf> [viitattu 11.4.2024]

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen kiinnipitotilanteita koulussa koskeva ratkaisu EOAK/3176/2020. 2021. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://www.oikeusasiamies.fi/rfi/ratkaisut/-/eoar/3176/2020> [viitattu: 1.3.2024]

Esitutkintalaki 22.7.2011/805

Eskola, J. & Suoranta, J. 1996. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Rovaniemi: Lapin yliopisto. E-kirja. Saatavissa: <https://www.elibrary.com/xamk/9789517685047> [viitattu 14.2.2024]

Estrada, F., Granath, S., Shannon, D. & Törnqvist, N. 2009. Brottsförebyggande rådet. Grövre våld i skolan – rapport: 2009:6. E-Kirja. Saatavissa: <https://bra.se/publikationer/arkiv/publikationer/2009-03-25-grovre-vald-i-skolan.html> [viitattu 4.4.2024]

Francke, L., Heikkilä, P., Lahtinen, M., Tyrkkö, T. & Vanttaja, U. 2017. Tietokoneen, kännykän ja muiden mobiililaitteiden käyttöön liittyvistä oikeuksista ja velvollisuuksista koulussa. Opetushallitus. E-Kirja. Saatavissa: <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/tietokoneen-kannykan-ja-muiden-mobiililaitteiden-kayttoon> [viitattu 4.4.2024]

Golnick, T & Ilves, V. Opetusalan työolobarometri 2021. 2021. Opetusalan ammattijärjestö OAJ. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.oaj.fi/contentassets/14b569b3740b404f99026bc901ec75c7/oaj_opetusalan_tyoolo-barometri_2021.pdf [viitattu 10.3.2024]

Haapakangas, S. Rousu, S. s.a. Mitä kuuluu, pojat? Poikien valtasuhteet, väkivalta ja kiusaaminen koulussa. PDF-dokumentti. s.a. Saatavissa: <https://docplayer.fi/105532063-Mita-kuuluu-pojat-poikien-valtasuhteet-vakivalta-ja-kiusaaminen-koulussa-sari-haapakangas-kt-sami-rousu-lehtori-kokeumusasantuntija.html> [viitattu 16.3.2024]

Hakalehto – Werner, S. 2012. Oppilaan oikeudet opetustoimessa. Helsinki: Helsingin kamari Oy.

Hakola, M. 2013. Opettajan oikeus kurinpitoon – Missä menee raja?. Vaasan ammattikorkeakoulu Liiketalous. Opinnäytetyö. Saatavissa: <https://www.theseus.fi/handle/10024/68749> [viitattu 6.4.2024]

Hallintolaki 6.6.2003/434

Hamarus, P. 2021. Haukku haavan tekee – Puututaan yhdessä kiusaamiseen. Jyväskylä: PS-kustannus.

HE 66/2013. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi perusopetuslain, lukiolain, ammatillisesta koulutuksesta annetun lain, ammatillisesta aikuiskoulutuksesta

annetun lain ja kunnan peruspalvelujen valtiosuudesta annetun lain 41 ja 45 §:n muuttamisesta.

Hopia, S. & Huvinen, E. 2021. Opettajien ja poliisin toimivaltuudet puuttua koululaisten väliseen fyysiseen väkivaltaan Sisä-Suomessa. Poliisiammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Saatavissa: <https://www.theseus.fi/handle/10024/510452> [viitattu 6.4.2024]

Husu, T. 2020. Oppilaan fyysinen rajoittaminen alakoulussa – opettajien kokemuksia rajoittamisesta. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta. Pro-gradu -tutkielma. Saatavissa: <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/120026> [viitattu 10.4.2024]

Joensuun kaupunki. 2023. Kasvatus ja koulutus – Perusopetus – Peruskoulut. WWW-dokumentti. Saatavissa: www.joensuu.fi/peruskoulut [viitattu 13.4.2024]

Julin, S & Rumpu, N. 2018. Työrauhan ja turvallisen oppimisympäristön arviointi perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa. Kansallisen koulutuksen arviointikeskus. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://www.karvi.fi/fi/julkaisut/ty-orauhan-ja-turvallisen-oppimisympariston-arviointi-perusopetuksessa-ja-lukio-koulutuksessa> [viitattu 20.3.2024]

Järjestyslaki 612/2003

Jääskeläinen, T. 2022. Luokan- ja erityisopettajaopiskelijoiden kokemuksia osaamisestaan kohdata väkivaltaa. Itä-Suomen yliopisto. Filosofinen tiedekunta. Pro-gradu -tutkielma. Saatavissa: <https://erepo.uef.fi/handle/123456789/27575> [viitattu 6.4.2024]

Karlsson, E. & Kaunisto, E. 2020. ”Sitten se on vaan ’siistii’, ku ope itkee” – Vertaisrajat ylittävä kiusaaminen: Opettajat kiusaamisen kohteina. Turun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Pro-gradu -tutkielma. Saatavissa: <https://www.utupub.fi/handle/10024/149544> [viitattu 5.4.2024]

Kauppi, T. 2006. Opettajiin kohdistuva henkinen väkivalta. Jyväskylän yliopisto. Viestintätieteiden laitos. Pro-gradu -tutkielma. Saatavissa: https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/11209/URN_NBN_fi_jyu-2006312.pdf?sequence=1 [viitattu 15.2.2024]

Kiiski, R. 2022. Väkivalta erityisopetuksessa: Opettajien näkemyksiä kohtamastaan väkivallasta sekä koulutuksensa antamista valmiuksista toimia väkivaltatilanteissa. Turun yliopisto. Kasvatustiede. Pro-gradu -tutkielma. Saatavissa: <https://www.utupub.fi/handle/10024/154074> [viitattu 15.4.2024]

Klemola, A & Saastamoinen, S. 2022. ”Pitää lapsiin valaa se usko, että me oikeasti seistään sun rinnalla” – Epäsuoran kouluväkivallan ilmeneminen ja puuttumiskeinot Uudenmaan peruskouluissa. Laurea ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan käytäntöjen asiakaslähtöinen kehittäminen. Opinnäytetyö. Saatavissa: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/787282/> [viitattu 22.3.2024]

Krook, U., Munsterhjelm, E., SAMS & Lainopilliset neuvonantajat. 2016. Oppilaan oikeudet suomessa. Kehitysvammaliitto ry. Oppimateriaalikeskus Opike. E-Kirja. Saatavissa: <https://opike.fi/wp-content/uploads/2022/04/oppilaan-oikeudet-suomessa.pdf> [viitattu 23.3.2024]

Kuntalaki 10.4.2015/410

Lahtela, E & Mattila, L. 2021. ”*Jos toimisin intuition kautta, niin sitten todennäköisesti toimisin väärin tai niinku lainvastaisesti*” – Valmistuvien luokanopettajien käsityksiä valmiuksistaan puuttua väkivaltaan koulussa. Lapin yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Luokanopettajakoulutus. Pro-gradu -tutkielma. Saatavissa: <https://lauda.ulapland.fi/handle/10024/64776> [viitattu 4.3.2024]

Laki ammatillisesta koulutuksesta 11.8.2017/531

Laki kunnan ja hyvinvointialueen viranhaltijasta 11.4.2003/304

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417

Lukiolaki 10.8.2018/718

Miettinen, T. 2017. Oppivelvollisuus ja oppilaan itsemääräämisoikeudet. Oulun ammattikorkeakoulu. Liiketalouden koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Saatavissa: <https://www.theseus.fi/handle/10024/137096> [viitattu 10.2.2024]

Opetusalan ammattijärjestö. 2018. Opettajan oikeudet ja velvollisuudet kurinpitotilanteissa. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.oaj.fi/arjessa/opettajan-vastuut-ja-velvollisuudet/opettajan-oikeudet-ja-velvollisuudet-kurinpitotilanteissa/> Päivitetty: 17.10.2018. [viitattu 13.2.2024]

Opetusalan ammattijärjestö. 2018. Uuden opettajan opas. Opetusalan ammattijärjestö OAJ. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.oaj.fi/globalassets/julkaisut/2019/uuden_opettajan_opas.pdf [viitattu 20.2.2024]

Opetusalan ammattijärjestö. 2021. Työelämäopas 2021. WWW-dokumentti. Päivitetty: 8.11.2023 Saatavissa: <https://www.oaj.fi/tyoelamaopas/> [viitattu 12.2.2024]

Opetushallitus. 2011. Perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteet 2011. Helsinki: Opetushallitus. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/131412_po_aamu_ja_ilta-paivatoiminnan_perusteet_2011.pdf [viitattu 4.1.2024]

Opetushallitus. 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf [viitattu 15.2.2024]

Opetushallitus. 2016. Järjestyssääntöjen laatiminen – Ohje 1/012/2016. E-kirja. Saatavissa: <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/jarjestys-saantojen-laatiminen> [viitattu 24.2.2024]

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013

Oppivelvollisuuslaki 1214/2020

Pakkokeinolaki 22.7.2011/806

Perusopetusasetus 20.11.1998/852

Perusopetuslaki 21.8.1998/628

Poutala, M. 2010. Opettajan valta ja vastuu. Jyväskylä: PS-kustannus.

Rikander, H. 2021. Oppilaitosturvallisuus. Helsinki: Edita Publishing Oy. E-Kirja. Saatavissa: <https://shop-edita-fi.ezproxy.xamk.fi/digikirja/3781149#Esi-puhe>. [Viitattu 4.1.2024]

Rikoslaki 19.12.1889/39

Skollag 2010:800

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731

Terzoudi, T. 2020. Violence Against Teachers in Sweden: The hidden side of School Violence. Malmö university. Faculty of health and society. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://www.diva-portal.org/smash/rec-ord.jsf?pid=diva2%3A1487474&dswid=7060> [viitattu 5.2.2024]

Tiihonen, A. 2022. Kouluväkivallan riskitekijät ja ennaltaehkäisy – Kirjallisuuskatsaus kouluväkivallasta. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Maisterintutkielma. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/80108> [viitattu 6.4.2024]

Työturvallisuuslaki 23.8.2002/738

Vahingonkorvauslaki 31.5.1972/412

Valtioneuvoston asetus perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta 1435/2001

Veteläinen, M. 2018. ”Luulin, että hän hakkaisi minut siihen koulun aulaan.” – Peruskoulunopettajien kokemuksia väkivallasta. Lapin yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Pro-gradu -tutkielma. Saatavissa: <https://lauda.ulapland.fi/handle/10024/63213> [viitattu 6.4.2024]

Väisänen, T. 2021. Oppilaan kiinnittäminen koulussa – Kiinnipito-ohjeistus Hämeenlinnan kaupungin opetushenkilöstölle. Poliisiammattikorkeakoulu. Opin- näytetyö. Saatavissa: <https://www.theseus.fi/handle/10024/434347> [viitattu 7.4.2024]

Vilka, H. 2023. Kirjallisuuskatsaus metodina, opinnäytetyön osana ja tekstilajina. Helsinki: Art House. E-kirja. Saatavissa: <https://www.el-library.com/xamk/9789518849448> [viitattu 13.2.2024]

KUVALUETTELO

Kuva 1. Järjestyslain 3.luvun 9.§:n, 3.luvun 10.§:n ja 3.luvun 13.§:n mukaiset, julkisilla paikoilla kielletyt esineet ja aineet. Kuvakaappaus. Tukiainen, T. 20.5.2024.

Julkisilla paikoilla kielletyt esineet ja aineet

Järjestyslain 3. luvun 9. §:n mukaiset vaaralliset esineet

Alla mainittujen vaarallisten esineiden hallussapito, maahantuonti ja kauppa yleisellä paikalla ja yleisellä paikalla olevassa kulkuneuvossa on kielletty.

- Nyrkkiraudat
- Stiletit
- Heittotähdet
- Muuksi esineeksi naamioidut teräaseet
- Sähkölamauttimet ja –patukat
- Jousipatukat
- Tarkkuussingot ja –lingot

Järjestyslain 3. luvun 10. §:n mukaiset toisen vahingoittamiseen soveltuvat esineet

Seuraavien toisen vakavaan vahingoittamiseen soveltuvien tai tarkoitettujen esineiden tai aineiden hallussapito yleisellä paikalla on kielletty

- Teräaseet, rikotut lasiesineet ja muut näihin rinnastettavat viiltämiseen tai pistämiseen soveltuvat esineet
- Patukat, ketjut, jouset, vaijerit, kaapelit, pesäpallomailat ja muut näihin rinnastettavat lyömiseen soveltuvat esineet
- Tikat, kuulat, ja muut näihin rinnastettavat heittämiseen soveltuvat esineet
- Syövyttävät sekä toisen vakavaan vahingoittamiseen tai lamauttamiseen soveltuvat aineet
- ilma-aseet, jousitoimiset aseet, harppuunat, ritsat, puhallusputket ja muut näihin rinnastettavat ampumiseen soveltuvat esineet
- Terveydelle vaaralliset laserosoittimet

Ampuma-asetta tai räjähtävää esinettä erehdyttävästi muistuttavien esineiden hallussapito yleisellä paikalla on kielletty.

Järjestyslain 3. luvun 13. § :n mukaisten töhrimiseen soveltuvien aineiden hallussapito

- Spraymaalien ja muiden toisen omaisuuden töhrimiseen soveltuvien maalien tai muiden aineiden hallussapito yleisellä paikalla ilman hyväksyttävää syytä on kielletty